

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt
des Bundes
zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата вносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублів,
піврічна 8 К., 3 рублі, квартальна 4 К. 50 сот., 1.75 руб.

Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Редагує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

III рік. Ч. 64.

Відень, 12 падолиста 1916.

Ч. 124.

В справі проклямування Польського Королівства Президія Союзу визволення України оголошує отсей комунікат:

Президія Союзу визволення України, політичної організації російських Українців, що виставила в часі війни домагання утворення самостійної української держави, а здійснення сього домагання звязала з побідою центральних держав і відірваннем від Росії українських земель, супроти заповідження утворення самостійної польської держави, згідно з становищем Загальної Української Ради, проголошує урочисте й рішуче застереження против евентуального влучення в склад польської держави відбитих від Росії українських земель Холмщини, Підляша, Волині і ин. Зголосивши з організаційно-тактичних мотивів тимчасове виступлення Союзу зі звязи Загальної Української Ради, в якій обєднали ся всі політичні партії австрійської України, а яка протягом війни держала провід загально-української політики, Президія Союзу відкладає рішення щодо дальшої тактики Союзу та його політичної позиції загалом до часу, коли остаточно викляруєть ся витворена подіями ситуація назверх і серед українського політичного табору в Австрії та коли Президія Союзу скомунікуєть ся з членами й прихильниками Союзу в окупованих українських землях і загралицю та засягне в них опінії в повищих справах.

Надзвичайне засідання Загальної Української Ради.

Реагуючи на оповіщену дня 5 падолиста заповідь відокремлення Галичини, Загальна Українська Рада зібрала ся дня 6 с. м. о 4 год. попол. на надзвичайне засідання під проводом голови д-ра Костя Левицького.

Пристаюючи до нарад, ухвалено строгу довірочність. Голова дав історичний огляд переговорів, які президія З. У. Р., зокрема голова др. Кость Левицький і місто голова Микола Василько відбували за час війни з міродатними державними чинниками, а передовсім з бувшим президентом міністрів графом Штірком у справі домагань українського народу щодо правно-державного становища Галичини й сотворення з української часті Галичини й Буковини окремої української провінції в державно-безпосереднім звязку з Австрією, представляючи докладно всі стадії тих переговорів, кульмінаційною точкою котрих була заява бувшого президента міністрів гр. Штірка, зложена устно в половині вересня 1915 р. пп. д-рови Костеві Левиць-

кому, Миколі Василькови й д-рови Евгенови Олесницькому, що на нараді президента міністрів Австрії графа Штірка, президента міністрів Угорщини гр. Тіси, міністра заграничних справ бар. Буріяна й представника німецького правительства рішено сповнити справедливі бажання українського народу в Австрії й перевести поділ Галичини на історичній і етнографічній основі на два коронні краї. Своє звідомлення закінчив голова, предкладаючи З. У. Раді рішення президії: **зложити корпоративно свої мандати в руки З. У. Ради.**

Відбуваючи дальше засідання під проводом п. В. Ясеницького яко найстаршого віком, З. У. Рада вислухала по черзі заяв членів президії з поодиноких груп, що входять у склад Ради, а то пп.: Маріяна Меленевського за групу Союзу визволення України, В. Темницького за соціал-демократичну групу, д-ра Льва Бачинського за радикальну групу й Антона Лукашевича за

групу буковинських національних демократів. Таким способом усі члени президії З. У. Ради зложили солідарно свої мандати.

Опісля п. В. Темницький представив Раді від уступившої президії ряд резолюцій. Над витвореною політичною ситуацією й предложеними резолюціями вивязала ся політична дебата, в якій забирали голос пп.: др. Льонгін Цегельський, В. Темницький, А. Лукашевич, др. Лев Бачинський, Лев Левицький, Я. Весоловський, В. Ясеницький, др. Євген Левицький і А. Жук, при чім сей останній дав огляд діяльності Союзу визволення України, виказуючи, що на його тактику впливали також заяви правительственних чинників центральних держав, що сі держави відносять ся з повною прихильністю до визвольних змагань українського народу в Росії, й аналогічні заяви правительств союзних держав: Туреччини й Болгарії.

В голосуванню З. У. Рада прийняла однодушно отсі резолюції:

1. Супротив оголошення заповіді вилучення Галичини й розширення краюї автономії З. У. Рада протестує як найбільше рішучо й урочисто проти того, що ц. к. правительство повзяло такі далекоїдучі рішення про будучу долю українського народу в Галичині не тільки без відома та співучасті його легальної репрезентації, але також проти виразної й правительству відомої волі та змагань українського народу, і то всупереч заповненням, даваним поодиноким особам з української політичної репрезентації, що має стати ся саме щось противне, а саме поділ Галичини на українську й польську провінцію; що в тій заповіді зігнорувало найсправедливіші й від багатьох десятків літ пенеставно підношені правнополітичні домагання українського народу; що, йдучи на стрічу безосновним претенсіям Поляків до українських земель, перейшло до дневного порядку над історичними правами українського народу до його прабатьківської землі й над його фактичними потребами.

2. Виходячи з заложення, що український народ є господарем і паном на всіх землях, ним заселених, і змагаючи до державної самостійности українського народу, З. У. Р. застерігаєть ся як найбільше рішучо проти того, **щоб який небудь, хочби найдрібніший кусок історично й етнографічно української області мав бути влучений в склад польської держави**, а натомісьць домагаєть ся, щоб з українських земель на схід від польської етнографічної границі, які вже є в посіданню центральних держав і ще будуть відбиті від Росії, сотворено окремих, самостійний державний, український організм у тісній сполуді з центральними державами, але з виключенням якого небудь звязку з польським державним організмом.

3. Подаючи отсе до відома загалови, З. У. Р. звертаєть ся до української суспільности з зазивом, аби в сю тяжку хвилю зберігла холодну кров і зрілу розвагу, щоб у мужеській відповіді на тяжкі удари та гіркі розча-

рування сконсолідовала ся в один одноцільний національний табір, перевела найбільше здисципліновану загально-національну організацію всіх своїх активних сил, придержуючи ся незмінно дотеперішніх витичних ліній засадничої політичної орієнтації, в змаганню до здійснення своїх практичних потреб і осягнення національно-політичних цілей **оперла ся на свої власні сили**, — оцінюючи кождохасне положення тверезо по реальним фактам і відносинам фактичних сил.

Ухвалено повищі резолюції оголосити в пресі й закомунікувати правительству.

Крім того більшістю голосів проти двох З. У. Рада прийняла резолюцію, що відносить ся до полагоди президіяльної кризи. Вона звучить:

Приймаючи до відома уступленне дотеперішньої президії та зложенне нею політичного проводу до розпорядимости З. У. Ради, З. У. Рада взиває політичні групи, заступлені в Раді, до поновного визначення кандидатів на членів президії З. У. Р., поручає демісіонованій президії вести дальше біжучі агенди Ради практичного значіння, а в цілі дефінітивної полагоди президіяльної кризи скликаєть ся отсим членів на повне засіданне, що має відбутися найдальше в протягу двох неділь.

На сім засіданне замкнено о год. 9¹/₂ в ночі.

За секретаріят В. Темницький.

Дві частини одної Польщі.

До найтяжших моментів протягом далеко більше ніж тисячлітнього нашого національного життя належить теперішній час. Розчаруванням і ударами нема краю. З сходу й заходу безпосередні сусіди-вороги не тільки не дають нам можности національного розвитку, але й не перебирають у ніяких способах в нищенню нас, аби чим швидше зготовити нам національну смерть. Українська земля так знищена, що се знищенне переходить усе те, що знаємо про татарське лихоліття, або часи руїни. Сотки тисяч, коли вже не мільони, Українців лягли головами, хто знає, чи не за гіршу долю ніж та, яка мучила наше житте перед війною. Мільони вдів у розпуді, мільони безпотішних сиріт...

Важка була в нас свідомість наших страшних жертв, найбільших жертв з усіх народів Європи, але переносити їх помагало сподіванне, що чейже такими великими жертвами мусить окупити український народ кращу будуччину бодай для потомків, коли не для теперішнього покоління. Віра, що чейже в теперішній війні може вибити вже раз година визволення України, веліла Українцям всі свої сили звернути проти Росії, аж до зорганізування легіону добровольців Українських Січових Стрільців, для боротьби з відвічним ворогом України, грабарем її волі.

Виходило се з бажання Українців бачити Росію розторощеною, бо тільки на її руїнах могли-б повстати нові умови всестороннього, культурного, економічного й політичного розвитку українського народу аж до власної хати, власної держави включно.

А се бажання таке велике, що від протимосковського фронту не годні були відвернути Українців і щораз частіші позначки, що українська справа не займає в політиці центральних держав належного місця. Правда, деякі круги суспільности в центральних державах перейняті симпатіями до українства (численніші в Німеччині, менше численні в Австро-Угорщині), але з тими симпатіями не йшли в парі політичні рахунки правительств тих держав.

І ті Українці, що вели гірке життя емігрантів, і ті, що з одушевленням витали побідні війська центральних держав на території австрійської України, й ті, яких російські війська не встигли забрати з собою, полишаючи західні часті України: Холмщину, Підляше, Полісся й частину Волині переможцям, багато витерпіли за час страшної війни в надії на кращу будуччину, але та надія щораз більше мусіла упадати під вражінням фактів, дійсности.

Роздвоєнне вносили ті факти в наше думання. З одного боку велике будь що будь зацікавлення українською справою серед німецької суспільности й заяви прихильности до визвольних змагань Українців з боку правительствених чинників, а з другого боку відсутність реальних фактів, які потверджували-б ту прихильність.

Поминаючи вже велику опіку центральних держав у часі війни над Поляками й Польщею, бачимо, що навіть на Білорусі повстають народні школи, як гриби по дощі, засновано кілька учительських семінарій, усякі курси, видається білоруська часопись. Про подібний рух довідуємося також з зайнятої Литви, але не чуємо „ні вітру ні хвилі“ з зайнятої часті російської України. Не дозволено тут української часописи українській займанщині, не засновано ніодного українського курсу, ніодної учительської семінарії, а народніх шкіл на цілій зайнятій Волині певно не більше ніж в однім малім білоруським повіті, та й ті повстали при перешкодах, а удержують ся без помочи „прихильної“ до визвольних змагань Українців держави.

Проклямації з останньої неділі центральних держав в польській справі завершують ряд сумних для нас фактів і перечеркують наші найскромніші надії.

Проголошувати самостійне польське королівство, і то без дефінітивного означення границь, тоді, коли нічого не згадується про українські землі, які враз з польськими знаходяться в нероздільній окупації центральних держав, а до яких Поляки мають претенсії і вже тепер „ународовляють“, — се значить іти на руку тим претенсіям.

Проголошувати паралельне розширення автономії Галичини, чого Поляки все домагали ся, щоб покласти кінець національному розвитку галицьких Українців, без одночасної заповіді заспокоєння українських домагань (поділ краю на дві автономні області, основанне українського університету й ин.) — значить перейти до дневного порядку над сими домаганнями.

З уваги на сяку-таку дотеперішню змогу культурного, економічного й політичного розвитку українського народу в звязку з Австрією й на гаряче бажання повного розбиття Росії, де для розвитку українського національного життя не було й нема місця, зродила ся українська політична орієнтація, що в звязку з європейським катаклізмом поставила собі велику ціль вєсього українського народу — сотворенне на руїнах Росії самостійного, незалежного державного організму.

Ся орієнтація одноцільна. Доказом того не тільки становище вєсіх українських партій і верств в Австро-Угорщині, не тільки сотворенне українського легіону добровольців, у рядах якого бють ся й російські Українці, але й захованне української суспільности в Росії, настрої та змагання якої знаходять своє відбитте в політичній позиції і в діяльности Союзу визволення України.

Й буде великим промахом центральних держав, коли по двох недільних актах не наступлять нові, які уможливили-б дальше дотеперішнє становище українського громадянства по сім і по тім боці боевої лінії, щоб воно з дотеперішнім запалом йшло до безоглядної боротьби з Росією.

Становище Українців до обох актів з 5 падолиста висловлене в заявах Союзу визволення України, Загальної Української Ради й української парламентарної репрезентації. Як не розвинуть ся дальші випадки, що не було-б з обох недільних проклямацій, які не принесли-б висліді дальші вєвнї події, одно певне: ми в своїх національних змаганнях можемо рахувати тільки на самих себе.

На се вказували ми вже нераз, підчеркуючи незмірне багатство наших власних сил і потребу як найміцнішої їх організації, консолідації й належного використання. На жаль, коли ми обговорювали сі справи, на місці наших виводів кожного разу лишало ся чисте місце.

Любов і ненависть — се однаково творчі сили. Любов до власної, української справи, журую за українське завтра повинно запалити ся кожде українське серце й виявити таку скількість праці для української справи, на яку тільки стати сили людини. Якою творчою може бути ненависть, показує історія Хмельниччини.

В кождім разі супротив обох актів з неділі стоїть увесь український народ по сей і той бік російського фронту солідарно, з одною непохитною думкою й волею, з одним поглядом на обидві частини одної Польщі.

Без вагань і без сумнівів зродив ся один і той самий настрій в кожного Українця, а той настрій можемо означити словами: До оборони, до боротьби!

Білоруське відродженне.

III.

(Закінченне).

1905 р. є віхою, яка зазначає точку перелому в історії білоруського відродження. Зв'язані з сим роком події викликали в народніх масах змагання визнати ся в окружаючім життю й утворили гарячковий попит на ідеологічні варто-

сти. Писати для цього масового читача треба було передовсім просто та зрозуміло; отже сама собою повставала думка звернути ся до білоруської мови. З'явили ся видання „Білоруської Соціалістичної Громади“, друкували ся по білоруськи поклики й деяких інших партій*), появилася й белетристика з яскравим політичним забарвленням. З сеї останньої зазначимо збірнички віршів „Скрынка белоруская“ й „Хрест на свободу“. З агітаційних брошур „Білор. Соц. Громади“ можна назвати: „Чы будзе для усих земли“, „Што такое свобода“, „Як зрабиць, каб людзям стало добра на сьвечи“, „Як мужыку палешпыць свое жицьце“ й т. п. Нарешті наприкінці 1906 р. у Вільні з'явила ся перша легальна білоруська газета „Наша Доля“ яскраво радикальної закраски. На сьомім числі її закрито. Одначе тоді почав у Вільні виходити вже новий тижневник „Наша Нива“, що держав ся поміркованішого напрямку й зосередив на собі всі білоруські національні сподівання. Ще передтим група Білорусинів, що проживали в Петербурзі, заложила видавничче товариство „Загляне сонцэ і у наше ваконцэ“ та заходила ся коло видавання підручників, творів деяких нових, а також і старих білоруських письменників (Бурачка, Марцінкевича, Купали) й т. п. Ся культурна діяльність, як петербурзьких, так і віленських Білорусинів знайшла собі спочутливий відгомін і підпору. Хвиля громадянського оживлення тоді завмерла й Росія вступила до памятної ще всім пасмуги реакції. Тоді „Наша Нива“ вела невтомну просвітну працю. Ставлячи своєю метою всестороннє відродженнє білоруської народньої культури й певно займаючи ясне демократичне становище, вона промостила собі шлях до найглухших закутків Білоруси, до найтемніших верств населення. Для багатьох тисяч людей вона була першою прочитаною ними газетою, першим джерелом виложеного простою та ясною мовою знання без казювної печатки. До білоруського селянина, що призвичаїв ся до думки, ніби він — хам, а його мова — хамська, „Наша Нива“ звернула ся в друку на сій „мові“, викликаючи в нім тим самим пошану й до своєї мови й до себе самого, пробуджуючи в нім почуттє самоповаги. В злученім національною боротьбою білоруським краю „Наша Нива“ невпинно нагадувала про потребу поважати права кожного народу, цінити всяку культуру та, зміцнюючи свої національні основи, широко користати з придбань, як польської, так і московської й української культур. Се, а також і багато иншого, треба завжди мати на увазі, оцінюючи значіннє скромного білоруського тижневничка, розміром в один аркуш друку.

Ось уже дев'ятий рік працює „Наша Нива“ в сїм напрямі. Вона нераз підпадала конфіскатам, редактор її відсиджував у вязниці, читати її забороняло ся військовим, духовенству, народнім учителям, учням духовних семинарій і ще цілому рядови людей. Піддержувана правительством російська преса цькувала її, твердячи, що вона видаєть ся за польські гроші для ослаблення в краю московського становища й для приготовки ґрунту до спольщення його. Органи шовіністичного польського націоналізму своєю чергою бачуть у ній утворений за казювні гроші тонкий засіб до змосковщення Білорусинів-католиків. Але все те не зломило енергії й сил видавців „Нашої Ниви“ та не змогло здержати

*) З революційних видань наведемо брошури „Аб чым у нас цяпер гаманяц“, Борисів, 1906 р., 2 вид., й „Нутарка аб том, якажа маја буэ Ziamla і Wola“ 1906 р., віршоване оповіданнє п. А. У.

ти й спинити розвитку білоруського руху. А тепер „Наша Нива“ поширюєть ся поміж селянством, як не ширить ся ніодин орган в цілім краю. З усіх боків надходять до неї писані невмілою рукою селянина-Білорусина дописи, вірші оповідання і статі. Її сільсько-господарський відділ, постійно поширюючи ся, викликав народженнє спеціального місячника „Саха“ (Минськ, третій рік видання). Для Білорусинів-католиків видаєть ся у Вільні латинкою тижневник „Bielarus“*), для білоруської молодіжи — в Минську місячник „Лучинка“, для інтелігентних читачів — у Петербурзі літературно-публіцистичні збірники „Маладая Беларусь“**). Вже пять років, як виходить „Беларускі календар Наше Ниви“ (в 10 000 примірників); він одержав на сільсько-господарських виставах ряд медалів і похвальних відзивів, а з боку преси, навіть чорносотенної, найвищі признаннє й оцінку. Нарешті на жидівській мові виходить у Вільні журнал „Литва“, спеціально присвячений литовському й білоруському відродженню. Заложено цілий ряд видавництв („Загляне сонцэ і у наше ваконцэ“, „Наша Хата“, „Полачанін“, „Беларускае выдавецкае таварыства“ й т. д.); вони випустили вже чимало книжок, число примірників котрих сягає понад чверть міліона.

Одначе літературними продуктами білоруський рух, розумієть ся, не вичерпуєть ся. Треба зазначити напр. утвореннє у Вільні білоруського музикально-драматичного кружка, котрий зайняв ся розвитком білоруського театру, пісні, музики, танцю. Не обмежуючи ся виступами у Вільні, трупа кружка з великим успіхом обїздила цілу Білорусь, побувала чи не в кождім хоч трохи більшим міським чи сільським осередку. Не рідкі й самостійно зорганізовані театральні представлення на місцях; вони все стають частійшими. Згадаємо нарешті про заснованнє наукових кружків для дослїду Білоруси (Петербург, Ново-Олександрія), про збираннє білоруського національного музею, про заложеннє власних книгарень, про підготовчу працю до сотворення білоруських (неофіціальних) шкіл і багато иншого. Завдяки всьому тому білоруська мова починає просякати до щоденного життя культурного громадянства; з неї напр. користають при торгових зносинах, при уладженню вистав, для костельної проповіді й т. п. Але головне значіннє всього описаного не в сїм. Воно в народженню білоруської народньої інтелігенції, покликаної до життя подїями 1905 р. та сформованої під впливом невпинних змагань білоруських видань дати їй спромогу стати на власні ноги. Тепер вона нарешті виросла й зміцніла. Селянин з окремим духовим типом, робітник, иноді народній вчитель, — ось хто належить до її складу. Все се люде праці, а не слова, люде, які творять невіддільну частину народу й не перетяли ще пуповини між ним і собою. З другого боку се люде, для яких одна лише мова дорога, близька та зрозуміла — мова білоруська. Се люде, які не чинять над собою насильства, не стїсняють праці своєї думки, звертаючи ся до неї, а навпаки ступають тим самим на втоптану стежку, на наїзджену колію. Опіраючи ся на сій інтелігенції, білоруський рух починає почувати під собою міцний ґрунт. Бо вона саме й є основним ядром

*) Його клерикальний напрям є якимсь дисонансом серед білоруського друку. Та проте „Bielarus-ови“ не чужі ні національні ні демократичні тенденції сього друку, хоча й виступають у нього в поміркованійшій формі.

**) В 1914 р. почав виходити орган білоруського студентства „Раніца“. Появили ся однодневники: в 1912 р. у Вільні „Крапіва“ (гумористичний), а наприкінці 1914 р. тамже однодневник для помочи жертвам війни.

читачів білоруських видань, вона-ж несе на своїх плечах більшу частину й самої письменницької праці. Щоб уявити собі, який масовий характер має ся участь народньої інтелігенції в літературі, досить довідати ся, що одна тільки „Наша Нива“ в 1910 р. помістила 666 дописей з 320 місцевостей, 69 оповідань 30 різних авторів, 112 віршів 24-х поетів і ряд публіцистичних статей, що належали перу 32-х осіб, не вчислюючи сил самої редакції. Пригляньмо ся-ж ближше до найвидатніших представників сеї літератури, цікавої не тільки тим, що вона йде до народу, але й тим що й походить від народу.

* * *

Досі в білоруській літературі, як се постійно буває з початку відродження народів, головну ролу все ще грає поезія. Тут передовсім звертає на себе увагу постава Янки Купали, письменника з великими вартостями, хоча в деякій мірі й одностороннього характеру. Спершу робітник на горальні, Купала зразу-ж вибиває ся своєю першою книжкою віршів („Жалейка“ 1908 р.) і від того часу все приковує до себе увагу білоруського читача. Правда, необроблені, хаотичні вірші „Жалейки“ роблять вражінне скорше своїми темами завжди яскраво громадянського напрямку ніж досить слабими артистичними якостями. Одначе вже деякі місця в сій книзі змушували бачити в Купалі талановитого поета, що лише не знає, як треба використати свій неабиякий талант. „Адвечная песня“ — лірична драма, що вийшла в 1910 р., — ще яснійше вказувала на талант Купали. Будучи в безперечнім ідейнім звязку з віршами „Жалейки“, вона без сумніву артистичнійша від них і лишає завдяки своїй судцільности й видержаности глибший слід у душі читача. Виданий в сім самім 1910 р. збірник віршів „Нушлар“ показав ще до того, що кебета Купали здатна до розвитку, поширення круга своїх тем, удосконалення засобів своєї творчости. Одначе в повній мірі се виявило ся тільки в останній, найкращій досі книзі на шляху безупинного розвитку білоруського поета, а саме в збірнику „Шляхам жицьця“ (1913 р.). Крім того перу Купали належить драма з сільського життя „Паулінка“, написана доброю прозою, й лірична драма „Сон на кургане“; видані вони розмірно недавно.

Надзвичайна ритмічність — ось головна, всепокорююча прикмета Купали. Його буйні, рвучкі ритми захоплюють, гіпнотизують читача, не дають йому задержати ся, опам'ятувати ся, підчиняють його своїй власті. В них причина й усіх вартісних, як також і відемних прикмет його віршів; багатство римів, яскравих і повнозвучних, що звенять не тільки на кінці, але й посеред рядків; дивно звучний добір слів, сила висловів, — усе те характерне для поезії Купали. Але характеристична для неї й відсутність точности епітетів, ясности речень, строгої форми самих віршів у їх цілості, бо все се приносить ся в жертву звучности й ритмічності. Лише в останніх роках творчости Купали сї відемні сторони стали щезати і в його особі почав виступати не тільки „поет з Божої ласки“, але й вмільний майстер своєї роботи, який свідомо поширює круг своїх тем, форм і стилів, по мистецьки працює над загальною будовою твору, конструює строфи, комбінаціями ритмів і т. п.

Безперечним талантом володіє й Якуб Колос, бувший народній вчитель, котрий почав друкувати по білоруськи

ще в 1906 р. Книжка його віршів „Песні жалби“ вийшла в 1910 р., а пізніші твори розкидані на сторінках різних білоруських видань. Багатьома сторонами своєї творчости він нагадує Никитина. Се простий, спокійний і завжди рівний собі письменник. У нього нема нічого особливо сильного, яскравого, несподіваного, але нема й слабого, недолужного й нікчемного. Його вірш не мигтить великими вартостями, але завжди старанно продуманий і вміло оброблений. Селянське життя з його тягарями, сільські краєвиди, національно-громадянські мотиви, самота в'язня*), — сим і обмежує ся увесь кругозір його скромної поезії. Але в ній стільки любови до рідного краю, стільки щирого, тихого ліризму, що стає вповні зрозумілою популярність Колоса серед білоруських читачів.

В оглядах білоруської літератури до імен сих двох поетів додають звичайно й мос. Частина моїх віршів склала з себе виданий в 1913 р. збірник „Вянок“. Розумієть ся, з мого боку тут може мати місце лише характеристика, а не оцінка їх. Отже зазначу, що моя творчість прямувала головним чином до розширення круга тем і форм білоруської поезії.

З інших білоруських поетів починає виробляти ся в самостійну постава Алесь Гарун (селянин, столяр), який знайшов свої окремі ритми й час від часу тішить нас прегарною оригінальністю свого вірша**). Яскраво індивідуальне обличчя мають нечисленні твори К. Каганця***) (лісника), від котрих повіває поганською Русю. Досить своєрідні й гарні, але рідко з'являють ся в друку вірші Цьотки (М. Крапіука), під багатьома оглядами близькі до народньої творчости. На темах кохання зосередила свою увагу („Кургомная Кветка“) й пише не дуже яскраві, але доладні вірші К. Буйло. В гумористичнім напрямі працює А. Павлович (збірник „Снапок“, 1910 р.). Згадаємо ще Будзику, робітника-лимаря І. Гартного, селян Гурло Ф. Чернишевича, Л. Лобика й Янука Д., народніх учителів К. Арла й Я. Журбу й т. д. Уважний читач знайде багато цікавого в їх не завжди вмільній, але завжди щирій поезії, теми котрої диктує їм їх сучасне життя.

* * *

Переходячи до белетристів-прозаїків, спинимо ся передовсім на Ядвигині Ш. Син дрібного дідича, він ще при кінці 80-их рр. приймав участь у білоруській русі, будучи студентом московського університету. Виключений звідти за участь у студентській русі, він повернув до рідного краю й почав писати по білоруськи (комедія „Злодзей“, оповідання „У судзе“ й т. п.). Коли білоруський друк зміцнів, письменницька діяльність Ядвигина Ш. розвинула ся ширше й він швидко придбав собі популярність серед білоруських читачів. Його твори зібрані в книжках „Дзед Завала“ (поема, 1909 р.), „Бязозка“ (збірник оповідань, 1912 р.), „Васількі“ (збірник оповідань, 1914 р.).

В творчости Ядвигина Ш. переважають невеличкі оповіданнячка баєчного складу, які містять у собі звичайно просте або упрощене розв'язання якогось практично-життєвого питання. Отже тому Ядвигин Ш. широко користає

*) Колос перебув три роки у в'язниці за участь у „Білоруській союзі вчителів“.

**) За останній час виступає наперед п. Ясагор — поет з виразним і сильним, але трохи риторичним віршом.

***) Див. вище.

з алегорії й залюбки звертаєть ся при виборі осіб своїх оповідань до царства звірят. Але він так знає і любить сей світ, так уміло й дотепно підбирає риси для характеристики своїх героїв, що всі його звіри й птахи стають зовсім індивідуальними, окремими постатями. Щирий гумор і вартісні боки завжди живої й барвистої мови роблять ще кращими оповідання Ядвигина Ш. Зрештою у нього є кілька дрібниць і патетичного характеру, які вказують на новий бік таланту сього своєрідного письменника.

Ще сильніше виступив патетичний елемент у творах Власта. Селянин-самоук, з раннього диточого віку змушений вести тяжку боротьбу за шматок хліба, він зумів здобути ріжносторонню освіту й розвинути своє тонке почуття краси. Як се з першого погляду ні дивно, Власт почав з творів, написаних у дусі польського модернізму. Та проте чужі, посторонні впливи незабаром щезли й талант Власта виявив своє справжнє обличчя. Він не плодовитий, але нечисленні його оповідання завжди повні глибокого та зворушливого почуття, тривожної й визначної думки, завжди визначали ся рідкою ріжнотністю тем і стилів.

Т. Гушча малює у своїх нарисах щоденне життя білоруського села. Неглибокі по замислу, вони визначають ся вірністю й природністю малюнку, жвавістю діяльогу, який ллеть ся завжди легко та свобідно. Т. Гушча вміє знайти, як зворушні та просякнуті чуттем, так і забарвлені гумором слова. Частина його оповідань зібрана в книжечках „Т. Гушча. Апаведання“ (1912 р.), „Прапау чэлавек“, „Ньюманау дар“, „Тоустае палена“ й „Родные зьявы“ (всі в 1914 р.).

Своєрідними є оповідання З. Бядули, що почасти увійшли в збірник „Z. Biadula. Abrazki“ (1913 р.). З понурим гумором малює він невеселе білоруське життя та змагаєть ся втікти від нього у фантастичний, казковий світ. Саме як фантаст З. Бядула й цікавий. Повні глибокого, потрясаючого почуття та справжнього символізму оповідання С. Полуяна, що передчасно помер 8 квітня 1910. Ліричним піднесенням визначають ся й нечисленні невеличкі річи П. Простого („Якім Бяздольна“, 1914 р.), написані сильною, розхвилюваною мовою, яка наближаєть ся своїм ритмом до віршів. Бойко й живо написані просякнуті невигадливым гумором оповідання Галубка. З решти белетристів можна назвати Н. Новича, Льосика, Живіцію й інших. Нарешті в області публіцистики й критики, а іноді й наукової праці багато зробили ініціатор і керманіч „Наш-ої Ниви“ А. Новина, місцевий економіст А. Власов, згаданий вже нами Власт (книга „Гісторыя Беларусі“ й ряд статей), Ів. Луцкевич, критик і бібліограф Р. Земкевич, А. Бульба, С. Полуян, І. Маньковский, Ю. Верэшчака, Л. Гмырак, Максим Білорус, інакше Максим Гарэцкый (Рунь“, 1814) і багато інших. Характеристика кожного з них трудна річ, але не згадати про них не можна. Адже-ж саме завдяки їх непохитности й саможертві білоруський рух, який найшов собі тепер міцну підпору в широких кадрах народньої інтелігенції, видержав увесь тягар перших років свого істнування, придбав своє нинішнє ідейне обличчя й невеликими, але глибокими, нестерпими буквами вирізав своє імя на таблицях світового по-ступу.

М. Боданович.

3 українських часописей.

Якою буде Росія по війні? — Сею справою займаєть ся „Вільне Слово“ (ч. 40).

„Коли тільки розпочала ся мобілізація, — читаємо там — все російське громадянство почало голосити в своїх газетах, що се не проста війна, що се війна, з якої мусить вийти нова, справді конституційна Росія, що се війна, яка принесе Росії самодіяльність, культуру, просвіту, розвиток промисловости, словом після сеї війни Росія відновить ся.

„Так голосила прогресивна преса й тикала пальцем на Німеччину — ось, мовляв, де все наше нещасте, ось відки йде мілітаризм, через який наші гроші не йдуть на школи, а на військо. Ось відкіля споконвіку пашисть на нас реакційний дух, який не дає змоги „русскому народу“ розвинути всіх своїх захованих багатих духових сил.

„Багато в сїм роді івалтували тоді російські газети.

„Ну, звісно, як кругом усі кричать про одне й те саме й то кричать що дня, кричать тижні, місяці, то всяка людина мимоволі отетеріє та й подумає собі: певно правда, коли так кричать.

„Так отетеріло й чимало з наших навіть більш освічених людей і вони пішли вмирати за „нову Росію будуччини“...

„Гай! гай! Легко сказати — „пішли вмирати“, та тяжко страждати, поки прийде ся смерть.

„А скільки-ж то простого народу йшло по наказу начальства на той світ, не маючи навіть тої потіхи, яку мала більш освічена людина, думаючи, що йде вмирати за „нову Росію будуччини“?

Але не сям шляхом може відновити ся Росія, каже „Вільне Слово“.

„Відновити ся Росія може не через те, що розібе Німців, Австрійців, Болгарів і Турків; не через те, що пролле річки й своєї й чужої крови, а тільки через те, що може, розливши сї ріки крови, таки врешті зрозуміє, що нове життя даєть ся розумом і природним розвитком сил свого народу, його свідомою, творчою роботою для свого власного добра.

„І тепер, коли війна вже тягнеть ся третій рік, ми, читаючи російську пресу, вже помічаємо, що між безглуздим „робленням настрою“, піддаванням того „войовничого перцю“ проглядає часом твереза думка про будуччину Росії.

„Насамперед уся прогресивна преса одностайно за сї два роки війни пересвідчила ся, що не Німець страшний, а страшне своє дурне правительство, яке воює, не маючи муніції, хоче взяти голодом Німеччину, а замість того морить голодом своє-ж таки населення, кричить про „німецьке засилля“, а само розпродує російські землі Англіїцям, Американцям, Японцям...

„І вся прогресивна преса вже тепер говорить про те, що після війни повинні назавжди зостати ся в Росії дві великі спілки: 1. Союз городів Росії й 2. Союз земств, які вже тепер в часі війни показали всім, що сила держави в організації народніх сил, в кооперації, в самодіяльности“.

Та найважнішим є те, „що й простий народ у Росії, як його війна вдарила обухом по голові, прокидаєть ся й тепер все частіше ми читаємо в газетах, що люде, особливо в нас на Україні, зрозуміли, що то значить освіта, кооперація, самоуправа й почали вимагати від правительства шкіл для дітей, дозволу на широкий розвиток ріжних товариств і найперше кооперативних“.

З сього виводить „Вільне Слово“, що по війні Росія вже не може бути такою, якою була перед війною. Але якою-ж саме вона може бути, яким шляхом піде її відновлення, яка доля може бути й нашої України, ставить питання часописей і дає на них в найближшій числі (41) таку відповідь:

„В Росії тепер, під зверхнім ніби спокоєм, відбуваєть ся в середині глуха боротьба.

„З одного боку старе самодержавне правительство прикладає рук до того, щоб усе йшло по старому, щоб і

після війни душити народ, і через те воно вже й тепер бісом дивить ся на різні громадські організації, на прояви самодіяльності серед російського громадянства й задалегідь прибирає способи, щоб утихомирювати народні розрухи й непорядки.

„З другого боку розбурханий війною й загальним нещастем народ починає ворухити ся, а всі прогресивні й свідомі громадські елементи гуртують ся й лаштують ся до боротьби за кращу будучину після війни, ба й під час війни помаленьку пускають корінці.

„Отже одно з двох, або, коли правительство затягати ме війну й доведе діло до того, що народови увірветь ся терпець, — загорить ся в Росії революція ще до кінця війни, або, як тільки війну скінчать, зараз же почнесть ся боротьба з правительством, яке вже тоді не матиме права відмовляти ся тим, що, мовляв, „тепер не час на реформи, бо треба боронити ся від ворога“.

„Тут знов можливі два шляхи, або зараз після війни буде в Росії революція, або, коли правительство догадасть ся й зразу-ж попустить народови, то можливо, що революції й не буде, але зате почнесть ся швидкий і кипучий процес перебудовуви Росії на нових основах.

„Головними підвалинами сих нових основ будучої Росії будуть: 1. демократизація, 2. націоналізація й 3. децентралізація всього суспільного й державного ладу“.

Щодо „націоналізації“, то на думку „Вільного Слова“ „Москалі, московське громадянство почне скрізь по всій широкій Росії заводити такі порядки, які найлучші, найвигідніші для самих Москалів, які будуть усї інші народи й нації Росії силувати до того, щоб балакати по московськи, вчитись у школах по московськи, читати московські газети й книжки, підспирати московську торговлю й різні московські товариства й організації, а свої щоб забувати, занехувати, як і тепер“.

Але не дивлячи ся на таку „націоналізацію“, покажуть ся, „що Росія така велика, що не можна правити такою державою з одного центра, зі столиці, й через те крім столиці, крім головного правительства, по різних краях, як от: Фінляндія, Польша, Україна, Кавказ, Сибір — заведеть ся окремі менші управи, з більш-менш своїм автономним правительством, яке, як де, все-ж-таки цілком буде слухатись і виконувати волю центрального правительства.

„Одначе все-ж-таки через сю децентралізацію почнуть вбивати ся в колодочки й місцеві громадські сили й се можливо буде причиною того, що хоч не зразу, але повільною ходою йдучи, різні народности й нації Росії таки здобудуть собі кожна ту волю, яку здоліє собі вибороти сама.

„Оттут то й треба нам Українцям мати ся на бачности, щоб не прогавити сеї децентралізації, а щоб разом із іншими народами Росії здобути й собі як найбільші національні права, як найбільшу автономію“.

Так уявляє собі найближшу будучину Росії „Вільне Слово“, „коли її ще не розібють у сій війні й коли не спалахне революція або під час війни, або зараз же після війни“.

Росія та Сербія.

У попередніх числах „Вістника“ ми навели кілька характеристикних зразків „визвольної“ політики Росії щодо Болгарії. Завданнем сеї статі є представити, як царизм „визволив“ иншу братню балканську державу — Сербію.

Що торкаєть ся сеї справи, вельми цікаві архивні дипломатичні матеріали й документи оголосив друком сербський письменник і добрий знавець балканських справ — Спиридон Гоцчевіч. Маємо на думці його недавню книжку: Росія та Сербія від 1804—1915. (Rußland und Serbien von 1804—1915). По джерелам тайних архівів у Петербурзі й Парижі та віденського архіву*).

* Кінцеві розділи сеї праці вийшли окремою розвідкою у збірнику про східно-європейські національні справи: „An den Grenzen Russland“ (На межах Росії) під дуже вимовним заголовком: „Росія грабарем Сербії“.

В сій праці зібрано чимало автентичних заяв і листів визначних російських державних і воєнних діячів, які зовсім недвозначно освітлюють справжню, дуже сумну ролю царської імперії в історії визвольної боротьби сербського народу за державно-політичну самостійність. Тому справедливо Гоцчевіч називає Росію грабарем Сербії, бо справді безоглядно егоїстична політика царизму на Балкані, що прямувала до опанування Чорного моря, Царгороду та Дарданелів, до загарбання як найбільшої частини спадщини після „хорої людини“, цинічно та насильно нехтувала життєві інтереси тубільних балканських народів, яких під параваном визволювання з турецького ярма заводила в дійсности на край безодні державно-політичного занепаду. Причиною сумно-трагічної долі Сербії в часі сеї війни був здебільшого царський егоїзм і інтригантство. У передмові до своєї згаданої праці Гоцчевіч дає таку загальну характеристику політичних відносин Росії до своєї батьківщини: „Сербія завдячує свій теперішній занепад засліпленій політиці радикальної партії, яка від чвертьстоліття буда сліпим вихованцем Росії та вмїла штучно нацькувати народ проти сусідньої наддунайської монархії, не пам'ятаючи наук історії. Бо вони показують нам, що в 80 рр. Сербія, коли політика поступової партії зірвала з русофільськими мріями та вступила в щире приятельство з Австрією, почувала ся найліпше, а тимчасом Росію завжди можна було назвати лише злим духом Сербії, яку вона відповідно до потреби безсоромно використовувала та на поталу якої чигала, як се годило ся саме для сучасної російської політики. Історія учить нас, що вже в 1813 р. Сербія стратила власною силою та без чужої помочи здобути свободу й самостійність знову, бо Росія саме в часі букарештського миру покинула Сербію, а надто ще не дозволила їй боронити ся проти Туреччини. Так само покинула вона Сербію в часі миру в Сан-Стефано; а в 1913 р. була вже близькою того; в 1915 р. перешкодила вона, піддержувана Англією, мирному порозумінню Сербії з Австрією.

Далі автор каже, що публікує сі цікаві документи про російсько-сербські політичні зносини ддятого, щоб відкрили ся врешті очі сербським русофілам і щоб вони побачили, „яким саме був їх московський ідеал і як ганебно він завжди поведив ся супроти Сербії“.

З російського боку дуже часто можна чути самопохвали за те, що Росія, мовляв, власною кровю визволювала турецьких соплеменників та одновірців. На се радо покликають ся не лиш офіційальні жреці царизму та московські націоналісти казньонного типу, але й з заявами сього роду здібусмо ся навіть у поступових російських політичних і громадянських діячів. Напр. відомий російський соціолог і політичний письменник М. Ковалевський (що недавно вмер) на передодні війни в своїй розвідці „Вірменське питання“ (у „Вістнику Європи“, 1913, ч. 12) висловив ся з сього приводу таким робом: „Тепер, коли саме правительство переконало ся, що нема ніякого вірменського сепаратизму, воно знову повернесть ся правдоподібно до своєї місії: захисту православного населення в межах Туреччини без жадного огляду на те, якого воно походження: славянського, або ні. Бо-ж ми приймали участь не лиш у визволенню Сербів і Болгар, але також Греків і Румунів. Не завжди, правда, вони відплачували нам за се доброзичливістю, але велика держава, як Росія, не може кермувати ся усвоїй політиці оглядами на те, наскільки прихильним буде течи инше племя до жертв, котрі ми принесли привикнуванню нашої історичної місії — захисту християнських народів на Сході, які терплять“ (стор. 293).

Яка безодня політичного романтизму! Яка безпідставна ідеалізація царської заграничної політики! Бо й коли-ж, справді кермувала ся вона чимсь иншим як глтайською ненаситністю, безоглядною імперіялістичною заборчістю, яка саме

проявляла са найяскравіше щодо Туреччини. Історичною місією царизму було проковтнути Туреччину. Аби цього досягнути легшим шляхом, Росія вмiло використовувала незадоволені турецьких поневоленіх Славян і христiян, при помочи яких саме мала здiйснити ся її вище згадана історична місія. Її справді вдало ся заіпнотизувати „визвольною“ байкою, як їх, так і московський загал. Ся гіпноза була така велика, що чимало пройшло часу перше, ніж вона почала трохи слабнути. Опам'ятали ся, розумієть ся, наперед „визволені“ жертви сеї гіпнози. Болгарія та Грузія без рожевих окулярів побачили закулісовий бік царсько-православної „визвольної“ маскаради. Сербія мала нагоду безпосередньо відчути на собі не лише першу, але в додаток ще й коаліційну фанфаронаду та комедію захисту малих народів і держав у часі сеї війни. Румунія саме реально пізнає, чого варта царська поміч та царські обіцянки, а Греція, чим далше, тим більше відчуває незвичайну еластичність об'ємів почвірного порозуміння, в яких марнуєть ся її державна самостійність і незалежність. Одні Вірмени поки-що уникли данаївських дарів царсько-коаліційного захисту. Але й се вони завдячують більше собі ніж фактичній енергії своїх європейських протекторів...

Ми навмисно пригадали тут дивовижну легенду, яка представляє царизм у ролі „освободителя“. Для більшої плястичности ми навели навіть всі головніші її варіанти. Є своя причина пригадати се тепер, коли вона неначе знову стала у свому зеніті, хоча в дійсности покриваєть ся вже серпанком свого занепаду, коли невтомна Немезида має врешті зірвати з неї фатально-облудну маску. Пригадати се-ж з її сербським варіантом, про який є саме мова в сій статі, мало ще тим більшу причину, бо саме в її сербській відміні найяскравіше видко всю її облудність і безглуздість.

Фактом є й се вже треба нарешті раз на завжди добре запам'ятати, — всупереч дотеперішнім романтично-наївним історичним поглядам на сю справу, — що фактично царизм ніколи й ніде нікого не визволював. Навіть коли деколи давав воєнну поміч (на Балкані) народам, що визволювали ся, він ішов лише за своїм „святим егоїзмом“, полишаючи своїх поневоленіх комбатантів на поталу, як сього лише вимагали його інтереси (Сербія), або й ограблюючи їх нахабно, наскільки сього його вимагала ненаситна заборчість (Румунія). Тому саме балканська й кавказька політика царизму безперечно належить до найганебніших прояв його заборчого імперіалізму.

Як що коли небудь будуть опубліковані всі тайні дипломатичні матеріали до східно-балканської політики Росії, тоді щойно світ пізнає т. зв. „історичну місію“ царизму в усій її огидній обридливості. Тоді стане цілком очевидним, як царизм систематично прямував до того, щоб при першій можливості загарбати сі нововизволені народи у власні лапи й органічно прилучити їх до російської держави; як постійно інтригував на Балкані, сіючи ворожнечу поміж поодинокими балканськими державами та й у кожній з сих держав зокрема; як тому отже царській Росії більше підходить титул *грабаря* балканських народів ніж назва „визвольника“.

Однаке вертаю ся до теми нашої статі: бо на історії російсько-сербських політичних відносин найліпше можемо простежити підземну та глитайську політику царизму на Балкані.

Перед сто роками двома повстаннями Сербі фактично скинули з себе турецьке ярмо. Вони були першим балканським народом, який визволив ся з турецької неволі, й що найважніше, зробив се в л а с н о ю с и л о ю без жадної сторонньої помочи під проводом свого відомого провідника Кара Джорджія (по сербськи: Петровіч Джордже). Кара Джордже був не тільки вояком, але й дипломатом. Він знав, що фактично визволена Сербія потребує міжнародньої формальної санкції своєї незалежности на те, щоб справді захистити ся перед можливою пімстою з боку Туреччини.

Цікаво та дуже симптоматично, що провідник сербського народу шукає сього захисту не в побратимчій Росії, але в сусідньої габсбурзької монархії. Що се не був припадок, але

вислів його політичної орієнтації, кажучи сучасною політичною мовою, найліпше свідчить зміст його заяв Австрії та факт, що він протягом дев'яти років (1804—1813) звертав ся до віденського двору й кабінету у сій справі не менш ніж вісім разів. Для характеристики австрійської орієнтації батька сербської самостійности наведемо тут пару виїмків з його заяв з сього приводу.

В часі перших переговорів Сербів з Турками в Земуні Кара Джордже звернув ся до австрійського полковника Шаптинського з такою заявою: „Сербський народ не може й не хоче довше стогнати в турецькій ярмі. Ба ж а н н е м в с ь о г о народу є дістати ся під управу австрійського імператорського дому. В Білгороді, Шабаці та Смедереві все готове просити імператора, щоб він прислав до країни якогось архикнязя за намісника. Коли Австрія на се не згодить ся, Сербі будуть примушені, хоча дуже не радо, звернути ся до иншої христiянської держави, щоб лише уникнути дальшого турецького утиску“ (С. Гопчевіч стор. 13, 22). Для австрофільської орієнтації Кара Джорджія головню міродатною була та обставина, що під Австро-Угорщиною жила вже велика частина сербо-хорватського народу та що через прилученне визволеніх турецьких Сербів до наддунайської монархії увесь сербо-хорватський народ був би політично зєдинений та під одною державною управою.

Іншою христiянською державою, в якій Сербі мали шукати евентуально захисту, розумієть ся, була Росія. Віденський кабінет рішучо відмовив ся від сербської пропозиції з огляду на можливі наслідки її міжнародньо-політичного характеру.

Але він був такий наївний, що уважав своїм обовязком повідомити про се російську дипломатію. Се бо попросту означало: показати заводовому вибирачеви гнізд гарненьке місце, звідки без труду можна було вибрати молодих шпаків.

Серед таких обставин і під чималим вражінням віденської відмови в Сербії повсталала русофільська партія під проводом Якова Ненадовіча, яка звернула ся до російського царя з проханням прийняти протекторат. Росія була хитрійшою від Австрії. Вона явно заховувала ся буцім-то байдужо до сеї справи, але тайно відразу хопила ся її так цупко, що потім вже Сербія ніколи не могла здихати ся нахабно царського опікуєства, хоча й дуже швидко переконала ся, що в руках царизму вона має бути лише сліпим знаряддем для його протитурецької політики.

Бо в сім саме часі Росія оперувала в придунайських румунських країнах, підготовляючи ґрунт до загарбання молдавського господарства, де вона вже мала численних прихильників, між иншим й князя Іпсіланти, який фактично був царським агентом для балканських справ.

Під сим оглядом повчаючим і дуже цікавим є його листування з кн. Чарторийским, міністром заграничних справ царя Олександра І, в яким він інформував царське правительство про свою русофільську роботу на Балкані з метою здобути симпатії балканських христiян для північного кольосу. Сей самий Іпсіланти головню звернув увагу на значінне сербської справи в балканській проблемі, радячи Росії не занедбувати її.

Однаке повернемо до дальшої характеристики австрофільської орієнтації Кара Джорджія. У 1808 р. він, хочачи полагодити з Австрією справу достарчання для Сербії життєвих продуктів і необхідного оружного матеріалу, мав особисту конференцію з австрійським фельдмаршалом Зімбшеном, у часі якої пропонує прилученне Сербії до Австрії яко коронного краю. (Перший раз він прохав лише австрійського протекторату над Сербією). Однаке се має стати ся під одною умовою: Сербію має прилучити ся до Австрії, але в ніякім випадку до Угорщини. Вона має управляти ся по німецькому, а не мадярському державному ладу.

Цікавий останній уступ його розмови з Зімбшеном: „Виможи нам все те в нашого правовитого імператора та батька й тоді можеш з нами Сербами поводити ся, як хочеш, ужити, на що хочеш та що уважатимеш за можливе зробити з такими добрими жовнірами, які готові були-б пійти з тобою на Царгород“ (тамже, стор. 116—117).

На думку Гючєвіча, колиб се було стало ся, Европа не мала-б тепер жадної всесвітньої війни.

Одначе Росія простягала вже над Сербією свою захистну „десницю“ й до якого небудь порозуміння з Австрією старала ся за кожну ціну не допустити й унеможливити його, прогледуючи се смертним гріхом і зрадою славянської справи.

Се тим менше вдавало ся їй, що Австрія в сій справі виступала завжди дуже обережно та з великою резервою, що, розумієть ся, лише збільшувало нахабність царизму. Отже загалом усі спроби Кара Джорджія полагодити сербську справу у звязку з Австрією не привели до ніяких позитивних результатів. Їх безуспішність спричинила навіть зріст русофільства серед Сербів, які казали, що Відень нас нехтує та лишає на поталу Туркам, тимчасом коли Петербург безперечно визволить нас з турецького ярма.

А Росія, як ми вже вище зазначили, раз хопивши ся сербської справи, держала ся вже її, як репях кожуха.

(Далі буде). *Н. В.*

3 революційного руху в Росії.

В ч. 9 російської газети „Отклики Жизни“, яку видає група російських соціалістів-революціонерів у Парижі, видруковано під заг. „Вісти з Росії“ звідомлення, пропозитивне інтернаціональною частиною партії соц.-рев. на другу циммервальдську соціалістичну конференцію, що недавно відбула ся в Швайцарії. Подаємо низше нашим читачам сей цікавий документ, сконфіскований на жаль у багатьох найнеприемніших для офіційної Росії місцях цензором демократичної й республіканської Франції!

В широких народніх масах в Росії — починає звідомлення — нема войовничого настрою. Се відносить ся насамперед до міських робітників, які на короткий тільки час і лише дуже поверховно піддали ся були шовіністичному настроєви. Відкриті змагання пануючих клясе використати „горожанський мир“ для своїх власних політичних і економічних інтересів викликало скорє отверезінне. В дійсности клясова боротьба майже не припиняла ся. В найріжніших місцевостях Росії спалахнула знову страйкова хвиля, яка в деяких місцях (у Петербурзі, в донецькім басейні, Іваново-Вознесенськім, Тулі, Миколаїві і т. ин.) набрала широких розмірів і сильного напруження. Завдяки тому, що правительтво не лишало ся безділним, а навпаки енергічно виступало проти робітничої кляси, місцями мали місце сильні сутички робітників з воєнними й поліційними властями, напр., в Іваново-Вознесенськім вбито в часі такої сутички до 100 робітників, а крім сього 40 робітників розстріляно.

Настрій свідомішої частини робітництва виразно виявив ся, коли на дневнім порядку стало питання про участь робітників у воєнно-промислових комітетах (сі комітети засновано во імя „защити атєчества“ та „горожанського миру“). З ріжних місцевостей Росії надсилано до промислових осередків, в яких мали відбувати ся вибори, вказівки всїякого роду, з яких виразно виходило, що робітники є проти війни. Та багато з провідників, котрі настроєні на соціально патріотичний лад у більшій мірі ніж широкі народні маси, зовсім не рахували ся з противоєнним настроєм робітників.

Коли в Петербурзі почала ся виборча кампанія, робітники намагали ся вибрати інтернаціонально-настроєних виборщиків, які повинні були бойкотувати воєнно-промислові комітети. Ся тактика цілком вдала ся й робітничі представники відмовили ся брати участь у воєнно-промислових комітетах. У відповідь на се правительтво на проханне деяких соціал-патріотично настроєних виборщиків призначило нові збори виборщиків. При сїм усе так прилагоджено, що соціал-патріоти одержали більшість, хоч дуже невеличку.

Такий настрої петербурзьких робітників знайшов собі повний вислів у тактиці інтернаціоналістів. Організації

партії С. Р. були не лише против участі у воєнно-промислових, як і у всїх організаціях, що обслуговують воєнний фронт, але й проголосили безпосередній бойкот сих комітетів. На перших петербурзьких виборах представники партії С. Р. вкупі з „большевиками“ соц.-дем. склали ту більшість, яка постановила не брати участі у воєнно-промислових комітетах. А на других виборах, якими керували Гучков і правительтво, група виборщиків С. Р., проголосивши протест проти насильства над волею робітничої кляси, покинула збори, як і с. д. большевики. Всього разом покинуло збори більш ніж 80 виборщиків, інших передтим арештовано. Тільки один з с. р.-овських виборщиків згодив ся увійти до комітету й за се виключили його петербурзькі організації П. С. Р. з сих організацій.

В багатьох місцевостях Росії правительтво загалом не допускало виборчої кампанії, то знов арештувало інтернаціоналістично настроєних виборщиків. Тоді й робітники почали в багатьох місцях бойкотувати вибори вже на першій стадії. При сих умовах виборщиків вибирала здебільшого мала меншість робітників. У Москві напр. вибори відбували ся так:

У Шрадера	з загального числа	1105	робітників виборц.	одерж.	59 гол.
„ Жиро	„	3268	„	„	198 „
„ Динамо	„	1500	„	„	74 „
„ Поставщика	„	8557	„	„	127—295 „
„ Моск. Металюрг.	„	3048	„	„	128 „

І се, не дивлячи ся на те, що вся легальна буржуазійна й соціал-патріотична преса всіма засобами агітувала на користь сих виборів. При таких умовах зрозуміло, що воєнно-промислові комітети не користують ся повагою серед широких робітничих мас, які дивлять ся на них як на знярядде в руках буржуазії. Справжній настрої робітників виявив ся в резолюціях, прийнятих в ріжних місцевостях Росії, в яких вимагаєть ся скликання ради робітничих депутатів (а в багатьох знову місцевостях робітничого зїзду) та як найшвидшого припинення війни й замирення на основі справедливости та рівности всїх народів.

Село також сильно розбурхане війною. Трудове селянство ще й до війни багато терпіло від нестерпно тяжких земельних відносин, що склали ся на протязі історії. Селяне були безправні та легко доступні для кожного, хто хотів їх визискувати. Періодичні голодівки були частим явищем. Війна тільки погіршила становище мас. Повний розстріл усього господарського життя та насильний побір найкращих мужеських сил на потреби війни викликали серед селян велике невдоволення.

Зрозуміло, що в таких обставинах войовничі настрої не знайшли відгому серед мас трудового селянства. Сї маси всї свої турботи звертають головним чином на те, щоб знайти вихід з страшної нужди, Щоб хоч трохи поправити своє становище, селяне більше почали гуртувати ся в кооперативах. Та вузькі завдання кооперативних організацій не задовольють селян, багато з них ставить радикальніші аграрні й політичні домагання. На перший план виставляють селяне земельне питання, при чім у багатьох місцевостях знову виринули революційні гасла 1905 р. — про перехід без усякої заплати всїх земель до трудового селянства.

Сей опозиційний настрої робітників і селян в Росії, який місцями починає вже переходити в різкий революційний настрої, не кидася їм і тоді, коли, підлягаючи силі, вони одягають на себе салдацький мундур... (далі сконфісковано цілих 10 рядків!) Можна було-б сподівати ся завдяки сильному невдоволенню й хвилюванню, що обхопило цілий край, могутнього розвитку соціалістичних партій. Та в дійсности сього нема, а поясняєть ся се цілим рядом складних причин. Зокрема для партії С. Р. головні причини сього явища такі:

1. Внутрішній розкід у партії. Як і в усїх соціалістичних партіях, так і в партії С. Р. є дві течії — інтернаціоналістична (противоєнна, прим. ред. В. С. в. У.) й соціал-патріотична (що бажає за всяку ціну перемоги Ро-

сії у війні, прим. ред. В. С. в. У.). Сі течії настільки розійшлися, що Закордонна Делегація П. К. П. С. Р. оголосила заяву, в якій обидві ці течії складають з себе всяку політичну відповідальність одна за другу. Питання, що їх розділяють, треба рішити на загально-партійнім з'їзді або конференції в Росії, до яких зайняті підготовчими працями тепер партійні люди в Росії.

Соціал-патріоти майже не беруть участі в нелегальних організаціях партії тому, що до якоїсь міри мають змогу вести свою працю легально. Крім їхніх власних органів до їх послуг стоять сливе всі ліберальні буржуазні газети. Завдяки сьому їх поклик до „свідомого працюючого населення Росії“ одержав широке розповсюдження. Та сей поклик знайшов деякий відгомін лише в найменше свідомій частині пролетаріату. Більшість соціалістично настроєних робітників віднесла ся до нього зовсім ворожо й не ховала свого обурення против його авторів.

Загалом діяльність соціал-патріотів у Росії була дуже оживлена. В перші дні, в часі викликаної війною умової метушні, соціал-патріоти пробували потягнути за собою маси гаслом: насамперед прогнати ворога, а потім викликати революцію (або, як деякі з них висловлювали ся в Росії, раніш прогнати внішнього ворога, а потім внутрішнього). Коли-ж виявилось, що широкі народні маси не пішли за сим гаслом, вони виставили нове: „революція для оборони“.

Інтернаціоналістам доводиться вести широку й інтензивну боротьбу з сею діяльністю соціал-патріотів, яка затемнює свідомість мас, а яка мала певний успіх особливо після зайняття Німцями західних губерній Росії.

2. Переслідування правительства. За час війни багато С. Р. засуджено на каторгу та заслання за революційну діяльність. Інші знов ще досі мучать ся в тюрмах, вичікуючи рішення. Особливо великі масові арештування відбули ся наприкінці грудня 1915 р. та на початку січня с. р. в Петербурзі, Москві, Тулі, Миколаїві, Вороніжі й деяких інших містах.

У Петербурзі, де партійна праця енергічно ведеть ся від осені минулого року й де функціонують справжні на демократичних основах побудовані організації, поліція особливо лютує. Багато заслано на Сибір; інших ще мають судити. В лютім і марті с. р. в звязку з страйковим рухом, що вибух тоді, розпочали ся знову нові арешти.

За останній час правительство почало вживати нової тактики: всіх робітників, запідозрених у спочуттю до революції, висилаєть ся впрост на фронт; напр. так покарано кількасот путилівських робітників.

Не дивлячи ся на тяжку боротьбу на два фронти, с. р. організації розвинули енергічну й ріжнотанітну діяльність, головним чином вели широку соціалістично-революційну пропаганду. З найбільшим успіхом ся праця вела ся крім Петербурга в центральній Росії та в деяких місцевостях України; в багатьох місцях розповсюджував ся — крім брошур і всяких відозв — і циммервальдський маніфест. І се діяло ся тоді, коли інтернаціоналістам доводило ся працювати виключно в нелегальних організаціях. Тепер пекучою справою є скликання загально-партійної конференції, яка не тільки повинна висловити ся про розмежування з соціал-патріотами, але також і головним чином порішити цілий ряд пекучих питань тактики. Та здійснення сього завдання страшенно утруднене умовами воєнного часу й „осадного положення“, розбиття багатьох партійних організацій, масовими арештами, розгромами друкарень і т. ин. Але місцеві конференції відбули ся вже в декількох губерніях, так напр. у Петербурзі, де вироблено заяву проти війни. В Петербурзі-ж відбули ся наради деяких об'єднаних організацій; прийняті на сих нарадах рішення показують, що ці організації зовсім виразно стоять на точці погляду циммервальдської конференції (проти російських соціал-патріотів-централістів! прим. ред. В. С. в. У.). Також резолюції прийняли й деякі інші партійні організації.

Розумієть ся, що в тих обставинах, коли сильний зріст революційного настрою йде поруч з безоглядною, доведеною до найдалшого ступня політичною реакцією з боку правительства, партії С. Р. не вдало ся досі розвинути ширшої організаційної праці й виконати тих вимог, які ставляють звідусіль до неї. Скрізь відчуваєть ся недостача досвідчених організаторських сил і технічних засобів.

В багатьох місцевостях нараджають ся зовсім самостійно ініціативні групи; робітники об'єднують ся в невеличкі революційні союзи; в селянських кооперативах також є революційні елементи, які об'єднують ся там (далі знову сконфісковано!) Багато з сих груп мають зносини з П. С. Р., яка видає для них періодичний листок виразно інтернаціоналістичного напрямку (листок північної воєнної організації П. С. Р.), шосте число якого вийшло щойно недавно.

Як сповіщають партійні люди з Росії, ще ніколи там крім може 1905 р., не пе... (тут знов цензорська рука сконфіскувала більше 10 рядків). Та сильно почувать ся відсутність об'єднуючого революційного осередка, який міг би руководити великими виступами робітничих мас. Сучасний стан соціалістичних партій в Росії та їх безупинне взаємне поборювання роблять досі неможливою їх об'єднану діяльність для досягнення спільних цілей.

Але само життя починає примушувати до деякого наближення окремих партійних організацій. Так напр. у грудні 1915 р. соціал-демократи „большевики“ і с.-р. організації в Петербурзі улаштували спільну раду, на якій постановлено зорганізувати 9 січня 1916 р. загальний страйк або великі вуличні демонстрації. Лише масові арештування, які скоро потім почали ся, перешкодили здійсненню сеї постанови, задуманої в широких розмірах.

Не дивлячи ся на всі переслідування, партійні люди в Росії одушевлені вірою в успіх свого діла... (тут знову вільне слово про надії революціонерів урвав чиновник союзної Росії держави аж до кінця звітлення).

В Австрії й за границею.

Нове міністерство д-ра Кербера обняло вже правління. У склад кабінету входять: др. Кляйн, судівництво, др. Гусарек, просвіта, генерал-oberst Георгі, краєва оборона, барон Трнка, публічні роботи, барон Шварценгау, внутрішні справи, др. Стрибаль, торгівля, граф Клям-Мартинич, рільництво, Марек, скарб, генерал-майор Шайбле, залізниця, др. Бобжинський, міністер для Галичини. Тільки Гусарек, Трнка й Георгі зостали ся на своїх місцях, які займали в кабінеті Штірка, на всіх інших місцях зайшла зміна міністерських осіб. Національний склад нового міністерства такий: двох Чехів — Клям-Мартинич і Трнка, один Поляк — др. Бобжинський, всі інші самі Німці, всьомо.

Що буде програмою нового міністерства, можна вимірювати з промов двох найвизначніших членів кабінету. Поперед усього сам премер др. Кербер заявив у промові, котрою дякував представникам міської Ради Відня з посади д-ром Вайскірхнером на чолі, які прийшли повитати д-ра Кербера й представити йому домагання мешканців Відня, що головною задачею міністерства під теперішню пору буде дбати про проживлення населення держави й столиці, при чім міністерство рішене силою зломити й усунути всякі перепони, котрі повстають з того, що несовісні самолюби використовують теперішнє скрутне положення й замість мати на оці загальне добро — дбають тільки про власне збагачення коштом здоров'я, а навіть життя широких мільонів населення. Виходить з того, що нове міністерство висуває на перший план економічні справи й хоче дбати передовсім про найбільше життєві інтереси широких мас.

Другу програмову промову, яка знаменна для нового міністерства, виголосив міністер справедливости др. Кляйн, представляючи ся урядникам міністерства. Ся промова пе-

рейнята духом демократизму й поступовости. Др. Кляйн підчеркнув, що не можна правити суспільністю без її співучасті, що в усіх важних справах, які торкають ся життєвих інтересів суспільности, треба вислухати голосу суспільности й вибраних нею її заступників. Сі слова вказують на konieczність повернути в Австрії парламентарне правління. Далше виступив др. Кляйн проти фабрикування нових законів дорогою міністерських розпорядків при помочи § 14. Саме його попередник др. Гохенбургер просто засипував Австрію новими законами, які зачіпають найбільше життєві справи населення, не питаючи про погляд на сі нові закони ані парламенту ані публичної opinii, а диктуючи їх просто ізза зеленого стола. Цілком справедливо зауважує др. Кляйн, що законні постанови треба принорочити до дійсних потреб населення, до суспільних і економічних відносин, а про ті потреби може говорити тільки сама суспільність, устами своїх парламентарних заступників і тому без співучасті парламенту не годить ся кувати нових законів.

Але не тільки парламентарною дорогою проявляє ся назверх воля й думка суспільности, — до сього служить також преса й тому треба полишити пресі таку свободу, щоб могла без цензурних перешкод висловлювати бажання населення, критикувати недостачі теперішнього стану, вказувати нові шляхи й нові засоби.

Слідом за тими програмовими заявами міністрів ідуть вже й деякі факти, котрі вказують, що нові міністри хочать справді завести зміни й поправу дотеперішніх відносин. І так вже в найблизших днях покликують ся найвищий уряд для прокормлення. На чолі сього уряду має стати бувший президент міністрів др. Бек, звисний з роботацости й енергії. Уряд не буде підлягати ніякому міністерству, свої розпорядки буде видавати безпосередньо в порозумінню з президентом міністрів.

Другий крок — се оживлення парламентарного життя. Новий президент міністрів не замикаєт ся в своїх палатах і не відділюєт ся муром від політиків. Противно, навязує наново зносини з парламентаристами, запрошуючи їх на конференції. Дотепер відбув такі конференції: з німецьким національним Союзом, з українськими послами та з чеськими соціалдемократами.

Третя зміна — се злагодження цензури. Переглядаючи пресу, відразу бачиш, що повіяло свободнійшим духом. Цензори, що навикли перечеркувати все, що було їм хоч трохи не до вподоби, ще й тепер не понехали цілком сеї звички, але теперішня преса говорить вже далеко більше, ясніше й критичнійше, ніж се було донедавна.

Передовсім преса заговорила про питання внутрішньої політики в Австрії й тут чи не на першій місці стоять голоси українських політичних організацій з приводу запровадженної цісарським маніфестом зміни в правно-державнім становищі Галичини. Всі чинники українського політичного життя протестують однозгідно проти запровадженого відокремлення Галичини й поширення краєвої автономії.

Проти сього заявили ся також соціальні демократи, а то німецькі устами свого центрального органу Arbeiter-Zeitung і чеські, видаючи комунікат про конференцію своїх послів з д-ром Кербером.

Заяви німецьких і чеських соціалдемократів не відносять ся, правда, просто й безпосередньо до питання відокремлення Галичини, але, підносячи своє програмове домаганне автономії народів, противлять ся тим самим всякій краєвій автономії, а тим більше задуманому її розширенню в Галичині.

Цілком противне становище займають німецькі міщанські партії: вони просто й відкрито домагають ся відокремлення Галичини. Се домаганне обстоює передовсім німецько-національний Союз, у парі з ним ідуть християнські суспільники, себто Християнсько-суспільна Спілка (Vereinigung) й Управа віденської християнсько-суспільної партії. Сю злучку проголошено на спільній платформі в декларації з дня 7. XII. 1915 р.

Щодо Галичини названа декларація жадає, „щоб Галичину злучено разом з землями конгресової Польщі в одну цілість і сій цілости признано повну автономію при збереженню інтересів австрійської держави, особливо мілітарних.“

На становищі відокремлення Галичини від Австрії стоїть т. зв. „лінцька програма“ німецьких міщанських партій, прийнята 1882 р., домагаючи ся, щоб Галичину й Буковину або прилучено до Угорщини, або відокремлено в автономну частину монархії. Т. зв. „програма з Зелених Свят“, ухвалена 1899 р., домагаєт ся так само вилучення Галичини, щоб „німецьке національне життє в Австрії забезпечити перед неусправедливленими впливами“ (розумій: австрійських Славян). Вкінці „великодня програма“ з 1916 р. — жадає відокремлення Галичини, Буковини й Далматії та „виключення представників тих країв з австрійського парламенту, як палати послів, так і палати панів.“

Формальне внесенне на відокремленне Галичини поставили в наглій формі дня 27 й 28 марта 1906 р. в австрійським парламенті всенімецькі послы К. Г. Вольф і Франк Штайн. Парламент радив тоді над виборчою реформою в напрямі загальности, рівности, тайности й безпосередности, а се внесенне було одним з засобів, щоб реформу здержати. Внескодавці рахували на те, що за внесеннем заявлять ся крім прихильників відокремлення Галичини також всі противники виборчої реформи й внесенне перейде, не рахували ся натомісць з тим, що проти внесення будуть голосувати всі прихильники виборчої реформи, хоч вони були-б в засаді за відокремленнем Галичини. Серед таких обставин зложило ся так, що за внесеннем голосувало: 41 членів польського кола, 21 вірноконституційних власників більшої посілости, 16 феодалів, 14 всенімців, 52 німецьких міщанських послів з партії поступової, людової й вільно-всенімецької та 9 Італійців; проти внесення всі Чехи, Українці, польські соціалдемократи й Брайтер, разом 82 голосів, німецькі соціалдемократи, християнські суспільники й часть поступовців і людовців — разом 61 голосів, вкінці і 4 Румуни. Таким способом за наглістю внесення заявило ся 153 послів, проти наглости 147, наглість відкинено, бо не найшло ся потрібної більшости $\frac{2}{3}$ голосів. Цікаве, що проти відокремлення Галичини промовляв тоді дуже гарячо польський соціалдемократ п. Гнат Дашинський і що демократичні члени Польського Кола здержали ся від голосування. Розумієт ся, що українські послы промовляли проти внесення, а то устами послів Романчука й Василька. Тодішній президент міністрів бар. Га в ч заявив тоді іменем правительства таке: „Правительство обстоює єдність і одноціліність держави й мусить заховати ся безумовно відпорно проти всякої спроби ослабити будівлю держави. Правительство не могло-б отже серед ніяких обставин виповнити бажання внескодавців, аби предложити закони про відокремленне Галичини.“ Що за великі ріжниці між 1906 і 1916 роком!...

Німецький парламент відрочено дня 4 с. м., як показуєт ся, саме в тій цілі, щоб не було дискусії над маніфестом про утворенне польської держави. Про сю подію запроваджено вже навіть промову канцлера Ветмана-Гольвега; під словами „важна політична подія“ крив ся саме, як тепер бачимо, згаданий маніфест. Канцлер зажадав, щоб парламент зрік ся дискусії, послы на се не згодили ся, отже парламент відрочено.

Домаганне парламенту, щоб він співділав у веденню заграничної політики та рішанню питання про мир і війну, узгляднено по часті й то сям способом, що головна комісія парламенту т. зв. Haushaltausschuß буде далі радити, не зважаючи на відроченне парламенту.

Новий німецький міністер війни фон Штайн виголосив дня 2 с. м. в парламенті коротку, але різку промову, в котрій сказав: Наші вороги в першій лінії — се Англіїці! У війну вводять вони щораз нові й тяжші засоби. Тому й ми повинні не тільки ужити всіх засобів, але в їх ужиттю

старати ся перевищити ще наших ворогів. В сім напрямку буду я ділати в найближшій будуччині й прошу, щоб парламент мене попер“. Се значить, що німецький меч звернеть ся тепер своїм вістрем головню против Англії. В сім звороті треба добачувати побіду консервативних юнкрів і великих промисловців з ліберальної партії — в їх кампанії проти канцлера Бетмана-Гольвега та його політики. Бетман не був за загостренням способів війни против Англії противно на рішучу інтервенцію Америки згодив ся був, як звісно, злагодити торпедування торговельних кораблів, що довозять до Англії різні потрібні їй тепер товари. Сим способом пішов на стрічу не тільки Америці, але також демократичним елементам в середині Німеччини, котрі добачують головного ворога в Росії.

Сей вихід на стрічу демократичним елементам налякав саме юнкрів: вони стали побоювати ся здемократизування політики правительства також у середині держави й розпочали кампанію проти канцлера. Рука в руку з юнкрами пішли великі промисловці, бо їм хотіло ся-б знищити промислову Англію і сим способом позбути ся конкурента, а за се наблизити ся до Росії, щоб там зискати ринки для своїх промислових виробів.

Маніфест про сотворенне Польщі не означає докладно східних і північно-східних границь майбутньої польської держави, говорить тільки про „польські землі, відірвані від Росії“, не пояснюючи, чи слово „польські“ розуміє в національнім, чи історично-державнім значінню.

Ся неясність викликала тривогу серед народів, що сусіднують з Поляками, а колись належали до польської держави. Затривожили ся також і Литовці, котрих польські імперіялісти конче хотять прибрати в свої руки. Німецька урядова часопись, що виходить в Ковні: „Kownoer Zeitung“ заспокоює Литовців отсими словами: „Маніфест містить рішенне про будуччину національно-польських земель, що досі були під російським пануванням. Маніфест не зачіпає питання про будуччину литовського населення. Се порішить ся щойно пізнійше. Одначе ся обставина, що адміністрація Литви під німецькою окупацією уладжена окремо, дає виразну познаку того, що волею Німеччини є окремішність литовського населення удержати й попірати. Нашим змаганням є свободний розвиток і справедливе трактування усіх національностей. Як литовське населення матиме на увазі ті основні принципи, не тільки теоритично проголошені нами, але також старанно бережені в адміністраційній практиці німецької окупації, прийме без тривоги про свій власний щасливий розвиток до відома рішенне, яке запало тепер про сотворенне автономної польської держави з національно-польських областей“.

Про долю українських земель на схід від польської етнографічної границі затривожені Українці Холмщини й Підляша, — чи дістануть і вони хочби таке заспокоєнне, яке Німеччина дала отсе Литовцям!

Саме нині принесли депеші вість зза Антлянтійського океану, що президентом Сполучених Держав Америки виберуть Югза (Hughes) на місце демократа Вільсона, котрий чотири роки був паном у „білій палаті міста Вашингтон“, входить на найближші чотири роки новий пан-республіканець Югз.

До останньої хвилі не було певним, хто вийде побідником з виборчої урни, дотеперішній президент Вільсон, чи його виборчий противник Югз? Кажемо, виборчий противник, бо хоч Вільсон був кандидатом демократичної партії, а Югз республіканської, значнійших політичних різниць між ними не було. Можна сказати, що при теперішніх ви-

борах рішали не плятформи, на яких кандидував один і другий претендент до президентського стільця, бо ті плятформи були майже такі самі, а те, чого по одним і другим кандидаті як по особі надіють ся виборці. Сильна сторона Вільсона саме те, що він був політиком проворним, обережним, але рівночасно й податливим і схильним до уступок та компромісів. Дорогою уступок і компромісів довів саме до того, що в часі виборчої кампанії різниці між його демократичною плятформою і республіканською плятформою Югза майже затерли ся. Вільсон не поборював безоглядно цілої програми Югза, але навпаки старав ся ослабити його сим способом, що до своєї програми переймав такі кличі, яких дотепер у демократичній програмі не було; були зате в програмі республіканців, оскільки вони зєднували собі публичну опінію й творили точку опертя для Югза. Напр. справа військових приготувань Америки. В давнійших літах Вільсон був рішучим противником милітаризування Америки, але, як побачив, що се домагання популярне, прийняв його до своєї програми. Те саме зробив на полі тарифової політики, з тих самих причин заявив ся за удержанням мита на цукор і т. д. Отсе чисто американська зручність Вільсона у виборчій тактиці довела до того, що шанси обох кандидатів стояли цілий час виборчої кампанії нарівні, ходило про 150 непевних голосів. В руках тих „непевних“ виборців лежала доля кандидатів. Більшість непевних заявила ся за Югзом і таким способом він побідив. Отже побіда Югза вийшла не з того, що більшість держав є республіканська, а тільки з того, що по його стороні стали непевні, а передовсім Новий Йорк.

Для пояснення треба сказати, що вчорашні вибори не були ще виборами особи президента, бо голосовано не безпосередньо на Вільсона або Югза, а вибрано щойно електорів. Виборча система в Сполучених Державах така, що кожда держава вибирає при виборі президента наперед електорів, а щойно електори вибирають президента. Тепер відбув ся вибір електорів, вибір президента буде щойно на початку січня 1917 р.

Кожда держава має вибрати стільки електорів, скільки послів висилає до палати репрезентантів і до палати сенаторів. Ся сума не в усіх державах рівна, так само й спосіб голосування не в усіх державах однакий — загально прийнята є тільки тайність голосування і реєстрування виборців. На якийсь час (не в кожній державі однакий) перед виборами мусить виборець зголосити своє виборче право, виказати, що воно йому прислугує, й тоді вписуєть ся в реєстр виборців. В дні вибору дістає від предсідателя виборчої комісії картку голосування та вписує на ній власноручно кандидатів на електорів. Кождий електор зобовязуєть ся перед своїми виборцями голосувати на того кандидата на президентуру, за котрим стоять виборці. Отже при голосуванню на президента електори не мають вже свободи, але мусять голосувати на того, на кого зобовязали ся супроти своїх виборців перед виборами. Супроти того що вчора вибрано більшість електорів, зобовязаних голосувати на Югза, то хоча його вибір ще недовершений, але вже майже запевнений.

Додати ще треба, що разом з вибором президента відбувають ся вибори до палати репрезентантів і $\frac{1}{3}$ часть сенаторів.

Новий президент Сполучених Держав є сином протестантського пароха, високо освічений, визначний математик. Зразу посвятив ся адвокатури, опісля був членом державного трибуналу. (Вільсон був професором університету). Югз брав активну участь у великих фінансових інтересах, стояв у близьких зносинах з американськими мільярдерами й тому уважають його кандидатом великих фінансістів і трестів, сторонником капіталізму й імперіялізму.

Чоловік меткий, дуже енергійний і сильна індивідуальність, без уступчивости й податливости. Як поставить ся до війни, ще не знати. Почвірне порозумінне уважає його кандидатом Німців, але що за ним агітував Рузвельт, а він

є за тим, щоб Америка вмшала ся у війну по стороні почвірного порозуміння, — то прихильники Вільсона окричали Югза прихильником війни. Сам Югз заявив, що ніхто не є так за удержанням мира в Америці, як він, але на випадок вибору буде всіма засобами боронити прав американської нації. Заявив також, що уважає за святе й безперечне право Американців доставляти дорогою мореплавання воюючим державам американські продукти й що не думає спиняти виробу муніції в Америці для воюючих.

Супроти того всього становище нового президента до війни й воюючих сторін не ясне й вияснить ся щойно тоді, як Югз засяде в білій палаті й обійме правління. В. Т.

Згадка.

(Оповідання укр. січ. стрільця з побуту в московській неволі).
(Продовженне).*

По сих словах темний замовк і кілька хвилин сидів непорушно мов статуя. Його лице стало немов прозоре, а очі гляділи шкляним видом наперед себе. Потому він порушив ся, запухле біде лице викривило ся в болучий вигляд, на чолі показали ся великі сині жили, а ями по ранах на висках стали ще більші. По сім заворушили ся його повіки й очі заляли ся знову сльозами...

Жаль, туга, розпука та свідомість власного нещастя — се все помішало ся тепер з собою й викликувало в душі темного страшну реакцію. Він плакав, закривши руками очі, плакав мов мала дитина.

Стрелець не думав якось зразу розважати приятеля. Йому видало ся, що для нещасливця потрібний такий плач. Йому треба було виляти усей жалю, поділити ся ним з другом. Крім сього його душу пригнітали також самі думи. Не було, правда, в нього ні жінки, ні дитини, але за се були хорий батько, брат і сестрички. Була й ще якась одна особа... була Катруся — його мрія... І всіхоставив їх перед роком, оставив, бо любив більше Україну ніж усіх їх разом і яко справжній Спартанець пішов добувати волю своїй нещасній Україні. Тепер він вже по сповненню свого обовязку. Віддав Великій Матері, що мав віддати, й годив ся з своєю долею. Він ніколи не нарікав на свою долю, хоч якою прикрою вона була для нього! Тільки жаль і туга за рідним краєм, за дорогими особами пекли граню його під серцем і його думки полинули слідами приятеля... Що вони там роблять?... чи живуть... здорові... чи згадують мене? подумав він безрадно, а на очах заблестіли дві гарячі сльози...

Та віддавати ся внутрішньому розстроєви не годило ся. Стрільцєви треба було потішити нещасливйшого від себе й він почав з відкритою щирістю.

— Ви, Стасю, не повинні думати про такі річі. Се тільки ваше горе збільшає. Ви краще здайте ся на Бога, а він ласкавий і не дасть вашим рідним загинути! Згадайте, що каже св. Євангеліє: „Небесні пташки не сіють ні орють, а живуть“. Не забуде він і за ваших, будьте певні, що їм там багато краще поводить ся ніж вам тут.

Темний слухав сих слів з скромною побожністю. Видко було, що віра його сильна, незахитана. Коли стрелець скінчив, він мовчав ще хвилю, а потім, начеб пригадав собі щось, що мусіло йому вже нераз докучити, промовив:

— Так, се правда... Але, знають пан... — тут він замняв ся, що... що я покую так за свої гріхи..., а дуже грішний чоловік, моя совість нечиста...

— Та якіж се гріхи так докучають вашій совісти, коли можу спитати? Мені видаєть ся, що ваша совість багато чистійша від моєї...

— Ах, де там чистійша! Я маю, багато, багато... може й невинних душ на серці... Святе письмо каже: „не убий“, — а я таки чимало людей побив!... Бив, аж поки мене самого не побили...

— Коли-ж ви сих людей так били? чи не на війні ви думаєте? — запитав я.

— Но, так, а якжеж пан гадали? Перед війною? Де там! Я тоді не тільки чоловіка, але kota навіть не убив би. Се, що я забивав, то було потім, як повстала тота „облізація“... Так, ще пізнійше в штурмах і тоді, як приходило ся мені утікати з полону, — проговорив він цілком тихо.

На стрільцєвих устах зарисувала ся усмішка. Що скривало ся за нею, трудно було пізнати. Та правдоподібно була се усмішка гордості на свого приятеля, усмішка задоволення. Він хотів було щось сказати, та товариш перебив його:

— Так, я караю ся нині за мої гріхи, за мою звирєкність...

— Які ви, Стасю, нерозумні! — сказав стрелець щиро, чим не набиваєте свої голови?! Таж на се війна і є, щоб людей убивати.. Не вбете ви ворога, то ворог вбє вас. А се, що ви говорите за святе письмо: „не убий“, то воно до чого иншого відносить ся. Не вільно чоловіка вбивати задля рабунку, ненависти, чи з яких инших причин, але на війні... мусить ся убивати. Бо, як кажу, не вбете ви його, то він вас убє. А подруге се не ваша вина. Ви бороните свого життя і нехай над такими річами ломлять собі голову ті люде, які видають війни. Чи не так?

— Та так! Бо й дійсно, що я тут завинив, що я стріляв, чи колов батнетом? Я мусів се робити. Не чинив би сього чоловік, так рабівник Москаль — тут він нахилив ся легко стрільцєви до уха й, щоб хтось небажаний його не підслухав, проговорив ледви чутно—зрабував би наш цілий край, а потім і цілий світ.

— Отже й бачите, — сказав стрелець, — а ви, Бог зна, про що не думаєте.

— Та то мені тільки так видавало ся... Бо знають пан, там також є невинні люде й що ми один другому завинили, що...

— Ет, се зовсім не наша справа. Краще оповідайте, як ви воювали... як забивали „Муску“. Я дуже люблю такі оповідання, бо й сам переживав немало. Оповідайте, може скорше час зійде. Колись я і свої вам оповім.

— Добре, буду оповідати, що знаю і як знаю. Може дійсно скорше час зійде та про своє горе крихітку забудемо. Бо на самоті можна збожеволіти з сею саранчею-думками.

— Так, говоріть, як знаєте. Я буду слухати дуже радо — сказав стрелець і прийняв позу ученика на годині української історії.

Темний оповідав: Я, знають пан, служив при 9 полку піхоти. А „регімент“ се наш український і славний, що дальше не йде... За нього навіть по книжках пишеть ся і в піснях співаєть ся. Знають пан ту пісню, де кажеть ся: „маширують і стріляють“ Так отже і я не хотів сеї слави „шкалювати“ (поганити)...

З початку, як тільки настала ся „облізація“, ми стояли в Стрию, потім на Угорщині, а опісля нам видали мундури й ми виїхали в поле. Доки були ми ще в своїм краю, доти поводило ся нам незгірше. Їсти було що, а коли й часом не доставлено на час, так запомогли свої добрі люде. Та опісля ми перейшли в якусь „Руську-Польську“ (російську Польщу). Там стало вже цілком инакше. Народ тамошній такий вам лихий і неприступний, що крий, Боже! Не то даром, але й за гроші не хотів нічого дати. Вмирати з голоду могли ви, а „катовік“* Мазур не подав вам шматка хліба. Жиди, правда, продавали, але найменша дрібничка коштувала в них тільки корону. Иншої монети не приймали та не хотіли її знати. Отже й ми бідували там. — До сього часу більших боїв ми не мали. Москаль, видко, не був ще цілком приготований і уступав перед австрійським напором. Так зайшли ми слідом за ворогом аж під Люблин, чи якесь инше місто — нині собі вже не пригадую. Там він і опинив ся і приготовив ся до протинаступу.

Була субота чи п'ятниця в тижні. День був гарний, який тільки при кінці жнив трапляєть ся, а сонце аж пекло в наші плечі...

* Пор. ч. 123.

* Мазурська вимова „katolik“.

Москалі напірали з страшною силою. Гармати гуділи, аж земля дріжала; прапнеї над нашими головами тріскали й пцбали нас мов яблока, а гранати цілими стовпами викидали землю перед нами. За крісові кулі вже й не згадую. Ті сипали ся на нас мов град з неба. Та ми, хоч і проріджені, не уступали.

Тоді Москалі рушили до наступу... Ми проти них... Нас було куди менше й один Австрієць мав трьох до п'ятих Москалів проти себе... Отже й ми не дармували...

Я, знають пан, був з роду сильний мужик. Бувало, як вдарию молотом об камінюку, то щоб яка, а мусіла розкочитися ся. До того мене вчили при війську „фехтувати ся“ крісом. От і тоді прийшло ся мені попрацювати за кількох...

Я йшов мов скажений. Бив, поров, різав, аж чужа кров бризкала мені по лиці... Вкінці не стямив ся, як зостав ся я один мов палець. Мене окружило щось шістьох таких страшних і бородатих Москалів, що в мені аж дух завмер... — „Бросай гвінтовку (кидай кріс)!“ кажуть до мене, а я собі гадаю: ов, псяюха попав ся!... аж тепер буде мені амінь!“...

Тимчасом козаки були вже близько мене. Вони думали, що я вже здам ся і лиш двох наставило до мене свої довгі штики. Та помилили ся. В мене вступили в одній хвилі і жах і відвага і я кинув ся на їх шістьох. Першого вдарив я з усієї сили кольбою по крісі, кріс тріс, розломивши ся, полетів найблизшим просто в голову. Вони в крик, начеб і не стямили ся, а я тимчасом давай порати ся. З двома я був уже готов, третій був без кріса, лишило ся ще чотирьох. Замахнув крісом раз-другий і, як колісь камінюку, розтовк дві голови. Бризнула червона кров і шкіра подекуди з волоссям прилепла до твердого держала. Третього й сього без кріса пробив я багнетом. — Як вже не стало ні-одного, я тоді сказав до себе: А нуно, Стасю! тепер давай ногам знати, бо як зловлять, то ще й готові, як Турки Байду, на гак за ребро повісити...

Ще ніколи в життю не біг я так, як тоді, корч, не корч, рив не рив, дebra не дebra — все се було для мене нічим. Я біг, як олень, і землі лише дотикав ся ногами. Вкінці увігнав ся я між Мадярів і аж тоді здержав ся.

Як прийшов я трохи до себе, аж себе самого налякав ся. Сам Люципер з пекла не міг так виглядати. З доброго міцного мундуру zostали ся на мені лише платки, а подекуди визирало подряпане голе тіло. Руки й лице були цілі в крові...

Після того мене відослали до мого полку та приділили до нової компанії. З моїх давніх товаришів zostало ся лише нас трьох посій битві. Були се один цугефірер, один фрайтер і я. Решту вбито або полонено. Цугефірер походив з моїх сторін, добра й завзята людина, а й фрайтер не уступав йому багато. Тільки що незабаром після сеї битви бідного фрайтера убили, а ми з цугефірером лишили ся у двох. І тоді полюбили ся ми мов рідні брати. Усе разом почували, разом сиділи в окопах, разом стріляли й разом ходили... І судило ся нам також у двійці раненими бути — й опісля в двійку попали ми в полон...

— Як се стало ся? Як вас ранено? — запитав стрілець.

— Зараз... оповім і се... тільки нехай... трошки відпичну... а знають пан — він говорив се помалу й, видно було, з великою трудністю — терплю часом страшні болі голови. На мене находить така „паморока“, що я тоді нічого не памятаю... Се від того стрілу... ось знову зачинає мене ломати... проговорив він ледви чутно.

Потім темний опер голову о руки й так держав її кілька хвилин. Його уста кривили ся щораз більше від болю, лице блідло, аж синіло, а руки тиснули кліщами коротко острижену голову...

Стрілець знав про сю його „памороку“. Вона находила на темного періодично що кілька годин і він тоді страшно терпів. Потому переминало все, темний відзискував давню

свідомість і міг дальше розмовляти. І сим разом минула ся вона скоро, лише слід лишив ся по ній.

— Може вам прикро говорити? — запитав стрілець. — В таких разі оповісте мені решту иншим разом... Ідїть, положіть ся на ліжку та відпичніть... — сказав він.

— Ні, се минуло ся. Мені тепер вже зовсім добре... Буду кінчити... мені з паном так добре... — сказав він.

Теодор Бобків.

(Далі буде).

Вісти.

3 Загальної Української Ради. 24 засідання З. У. Р. відбуло ся в днях 28 жовтня й 1 падолиста б. р. у Відні під проводом голови д-ра Костя Левицького. На порядку були такі справи: I. Звідомленне президії. II. справи українського легіону У. С. С. III. справи виселенців.

Перед приступленнем до порядку Рада прийняла до відома, що буковинська націонал-демократична партія делегувала до З. У. Р. на місце перешкоджених висланців пп. о. Т. Драчинського, О. Поповича й І. Семаки — пп. Миколу Спицула, Теодора Іваницького й д-ра Миколу Дрогомирецького. Опісля голова здав звідомленне з діяльності президії, обговорюючи подрібно всі заходи в політичних, культурних і економічних справах. Зокрема подав до відома отсе: 1. Президія З. У. Р. відбула конференцію з намісником Ділдером про примусову й масову евакуацію, інтернування в Талергофі, виплату воєнних відшкодовань і належитостей за чинитьби, передачу помоскво-фільських інституцій в українські руки, перенесенне одної з українських гімназій з зайнятих східно-галицьких міст до західної Галичини, реституування прав української мови на залізницях, відновленне видавання Народньої Часописи й ин.; 2. поробила заходи в справі нових податків і належитостей, щоб східну Галичину й Буковину звільнити від сих тягарів на протяг трьох літ по заключенню мира. В сій справі була конференція межі президією З. У. Р., скріпленою представниками наших фінансових і господарських інституцій, і президентом міністрів гр. Штірком і мін. скарбу Летом; 3. 30 вересня відбула ся конференція з мін. просвіти Гусареком у справі шкіль для виселенців у Відні, Празі та по баракових таборах. 4. Голова З. У. Р. відбув конференцію з гр. Штірком, жадаючи вияснення причин і предмету авдієнції д-ра Біліньського й д-ра Бобжинського в цісаря й одержав успокоючу відповідь. 5. Президія поробила заходи в справі інтернування митр. Шентицького в Суздалі, що йдуть у двох напрямках: щоб одержати за посередництвом еспанського посольства автентичні вісти про положенне митрополита; щоб за посередництвом Америки, апостольського престоло і т. д. жадати увільнення митрополита. 6. Президія З. У. Р. дала ініціативу до скликання всіх українських парламентарних послів і членів палати панів з Галичини й Буковини. Ся нарада відбула ся й заявила ся односторонно за скликаннем парламенту та делегацій. 7. Президія виготовила письмненне представлення української справи та наших домагань для мадярського політичного світа, звертаючи увагу на заінтересування Угорщини в розв'язці українського питання. 8. В справі положення наших виселенців у Імндї та пошесних недуг у таборі інтервенційвала президія в дол. австрійським намісництві та в управі бараків. 9. З нагоди зміни міністерства президія внесла до д-ра Кербера письмненне домаганне, щоб до Коронної Ради покликано й Українця, та дала почин, щоб усі українські парламентарні послы вислали до президента міністрів міжпартійну депутацію з представників обох країв, яка має предложити новому міністерству домагання австрійських Українців. Загальна Українська Рада предложить опісля президентови міністрів наші домагання в загально-українських справах.

В навязанню до сього звідомлення вивязала ся широк політична дискусія, що тривала два засідання, в якій забирали голос: В. Темницький, А. Жук, др. Е. Левицький, Л. Цегельський, О. Колесса і Я. Весоловський. В дискусії пору-

шено між иншим поголоски про намірену зміну державно-правного становища Галичини. З огляду на сі поголоски прийнято до відома, що парламентарна депутація українських послів з обох коронних країв і всіх партій має в найближшій часі явити ся на послуханню у президента міністрів д-ра Кербера й зажадати вияснення щодо найближших намірів правительства в українській справі.

З огляду на се, що перед автентичним виясненнем намірів правительства З. У. Раді не достає основи до зайняття становища супроти нового міністерства, не запали наразі в сій справі ніякі рішення.

Президіяльне звіттовлення й політична дебата зайняли обидва дні засідання і через се дальші справи денного порядку не прийшли під обраду.

Найближше засідання З. У. Р. буде скликане письменно, щоб по одержанню заяви зі сторони нового правительства в українській справі З. У. Р. могла вона порішити, яке становище має зайняти та якої політичної лінії на будуче придержувати ся.

За секретаріат: *В. Телмишків.*

За українську мову. У Винниці відбував ся зїзд подільських кооператистів. При обговорюванню проєкту уладження на Поділля школи інструкторів по кооперації з трилітнім курсом група визначних кооператистів запропонувала завести яко викладову мову в школі українську мову. Пропозиція стрінула ся з різким супротивленнем священника Славинського, на що у відповідь пішли різкі репліки. Коли вмшав ся предсідатель, сторонники української мови покинули демонстративно залу. Друга група відійшла, протестуючи проти позбавлення можливости обговорювати питання, яке так розхвилювало учасників. Лишили ся тільки сторонники св. Славинського. Дальша праця зїзду майже завмерла. Більшість питань усунено з причини неприсутности референтів, що покинули зїзд.

Проклямація в справі утворення Польського Королівства. В неділю 5 с. м., оголошено в люблинськім генерал-губернаторстві отсю проклямацію: До мешканців люблинського генерал-губернаторства! Його Цісарська Великість Цісарь Австрії й Апостольський Король Угорщини та Його Цісарська Великість німецький Цісарь перейняті сильною вірою в кінцеву побіду їх оружя й оживлені бажаннем, аби польським областям, які їх хоробрі війська серед тяжких жертв вирвали зпід російського панування, утворити щасливу будуччину, умовили ся, щоб з тих областей утворити самостійну державу з дідичною монархією і конституційною формою правління. Докладніше установленне границь Польського Королівства застерігаєть ся.

В прилученню до обох союзних держав нове королівство знайде запоруки, яких потребує для свобідного розвитку своїх сил.

У власній армії мають далі жити славні традиції польського війська давніх часів і пам'ять про тих хоробрих Поляків, які в теперішній великій війні брали участь. Організація, вишколенне й управа сеї армії будуть управильнені на основі спільного порозуміння.

Союзні Монархи мають незломну надію, що бажання щодо державного й національного розвитку Польського Королівства відтепер сповняться при вказанім узглядненню загально-політичних відносин Європи, як також при узглядненню корисности й безпеченства їх власних країв і народів.

А великі держави, які від заходу межують з Польським Королівством, з радістю глядітимуть, як на їх східній границі повстає й розцвітає нова держава, вільна й щаслива, яка тішить ся з свого національного життя.

З Найвищого Приказу Його Цісарської Великості Цісаря Австрії й Апостольського Короля Угорщини — Генерал-губернатор Кук.

Зовсім аналогічну проклямацію оголошено того самого дня у варшавськім генерал-губернаторстві.

Відокремленне Галичини. Недільна „Wiener Zeitung“ оголосила отсе відручне письмо австрійського цісаря: Любий д-ре

Кербер! По договору, заключеного межі Мною й Його Цісарською Великістю німецьким Цісарем утворить ся з областей Польщі, визволених нашими хоробрими військами зпід панування Росії, самостійну державу з дідичною монархією й конституційною формою правління.

При сій нагоді думаю зі зворушеним серцем про багато доказів віддання й вірности, яких дізнав я за Мого правління від краю Галичини, як також про багато великих і тяжких жертв, які мусів понести сей край, виставлений на найзавзятійший напір неприятеля, в теперішній війні в інтересі побідної оборони східних границь монархії і які запевняють йому тривкий титул до Моєї найгарячішої батьківської опіки.

Є отже Моєю волею в хвилі, коли повстає нова держава, рівнобіжно з сим розвитком річей також краєви Галичині надати право самостійного уладжування своїх краєвих справ аж до повної міри того, що годить ся з його приналежністю до цілости держави і з її корисністю і дати сим населенню Галичини запоруку її національного й економічного розвитку.

Подаючи Вам до відомости сей Мій намір, поручаю Вам в цілі законного здійснення його виробити й предложити Мені відповідні внесення.

Відень, 4 падолиста 1916.

Франц Йосиф в. р.

Кербер в. р.

Проф. Михайло Грушевський живе тепер у Москві. Дозвіл переїхати туди з Казані, щоб могти зайняти ся своїми науковими працями, виробила проф. Грушевському академічна група Державної Ради (висланники наукових інституцій і університетів).

Українська лірика. Під сим заголовком надрукував Еміль Енгельгардт з Гамбурга в нюрнберзькій часописи „Fränkischer Kurier“ гарні переклади двох Шевченкових поезій: „Du einz'ger Freund, des Abends leises Dämern“ і „Versunken ist nun deine Jugend und die Zeit“ (Winter) (Минули літа молодії).

Хто приготував ся до війни, показують отсі цифри у военных бюджетах европейських держав за рр. 1892—1906. З порівняння виходить, що Росія і Франція, які в від 1881 р. у формальнім союзі, видали на мілітарні цілі в 1892 р. — 642 міл. рублів, в 1902 р. — 804 міл. рублів, в 1906 р. — 921 міл. рублів. У сім самім часі Німці разом з Австро-Угорщиною видали: в 1892 р. — 356 міл. рублів, у 1902 р. — 478 міл. рублів, у 1906 р. — 600 міл. рублів.

На сторінці історії У. С. С. У мотто з Шевченка до статі під сим заголовком у попереднім числі просимо справити „розстеляв ся“ на „розстилав ся“.

Просьба полонених до громадян. Наша редакція дістала для надрукування отсей лист від одної робітничої групи полонених-Українців в Горішній Австрії: „Шановні Земляки! Просимо Вас, як тільки се можна, передайте нашу просьбу до наших закордонних земляків і землячок-Галичан. Як хто має книжки з VI, VII та VIII клас гімназії, а також підручники по будівництву й меліорації, — то нехай позичить нам. Ми вернемо, не знищивши, як тільки вони будуть потрібні, ми готові також заплатити за пересилку. Ми маємо багацько часу, коли могли б учити ся нового та переходити наново, чого вдома вчили ся, а то инакше можна все забути. Ми купили-б самі, та на се потрібно багацько грошей, бо сі підручники дорогі, нам се не в силу. Як хто буде ласкавий і відгукнет ся на наше прохання, то нехай подасть своє імя й адресу, щоб ми знали, кому дякувати та кому потім звернути підручники. За гурток полонених М...“

Редакція „Вістника“ просить тих, хто відгукнет ся на сю просьбу надсилати підручники та книжки на адресу Союзу, який сам перешле книжки полоненим до Горішньої Австрії.

Київ для Галичини й Буковини. Як повідомляє „Новое Время“ з Києва, річева комісія при київськім комітеті допомоги жертвам війни в останнім часі у звязку з настанням осени вислала велику скількість одіжи й обува до Тернополя, Чорткова й Чернівців для роздання населенню, яке потерпіло від війни.

Досліди природних багатств у зайнятих частинах Галичини й Буковини. Як доносить „Русское Слово“ з Києва, у звязку з нестачею мінерального палива звернено увагу на завойовані області. По відомостям, зібраним управою південно-західних залізниць, у Галичині й на Буковині відкрито значні поклади камінного вугля. В деяких місцевостях є нафтоносні райони землі. 15 верств від станції „Видинів“, на лінії Коломия-Чернівці, найдено копальні бурого вугля, придатного для фабрик, заводів і паровозів. Ціла місцевість представляє ся дуже догідною для устроєння нових копалень і розроблення руди на більші розміри. Недалеко Станиславова відкрито нафтові джерела, з яких нафта тече течіями та пропадає даремно. У цілім ряді місцевостей найдено великі поклади соли. Для переведення поцукрувань і досліду геологічних багатств Галичини й Буковини виїхала вже група урядників гірничого департаменту.

Бібліографія.

М. Могилянський. Шевченкові роковини 1916 року. Петроград, 1916. Ц. 5 коп.

Др. Татяна Грігорівч. Клясова борба. Українська Соціалдемократія Росії. No. 6. Софія, 1916. Стор. 20. Ціна 3 копійки—5 сотиків.

Unsere Nordfront (Наш північний фронт). Епізоди з боїв австро-угорської армії у світовій війні 1914—16. Виданне австрійського военного архиву, зредаговане полковником Алоїзієм Вельтце. З 11 барвними й 5 чорними образками. Відень, 1916. Стор. 264. Ціна 4-70 К.

В сій дуже чепурно й на добрім папері виданій книжці побіч оповідань, в яких хіба з імен можна догадувати ся українського походження героя, як капітан Юрій Дрозд в „Залізнім курні“, цугсфірер Василь Волощак в „Аж до смерти“ і т. д., находимо також окреме оповіданне з вимовним заголовком „Українські герої“ (стор. 107—110).

Спішіть з замовленнями!

В адміністрації „Вістника“ (Josefstädterstraße 79/6, Wien, VIII. Телефон 13.430, чек. конто 107.090) можна ще **набути такі видання „Союзу визволення України“:**

Олександр Скоропис-Иолтуховський. Значінне самостійної України для европейської рівноваги	—20
Т. Шевченко. Кобзарь. Вип. 1. і 2. Кождий випуск бр. 1— в опр. 1'40	
Проф. М. Грушевський. Як жив український народ. Коротка історія України. З малюнками і картою України	—50
Сім пісень. Гостинець для українських вояків. З нотами	—20
Др. Б. Барвінський. Звідки пішло імя України	—20
Краснов. Що тепер дієть ся в Росії	—10
Др. М. Лозинський. Галичина в життю України	—60
Українські колядки.	—20
Холмщина	—30
М. Возняк. Наша рідна мова. З портретами	—10
Проф. І. Шишманов. Роля України в болгарськім відродженню (Вплив Шевченка на болг. поетів передвизвольної доби)	—20
Проф. С. Томашівський. Церковний бік української справи	—30
О. Кириленко. Українці в Америці	—50
Др. І. Крипякевич. Українське військо. Короткий історичний нарис з малюнками	—40
Др. Л. Цегельський. Русь-Україна і Московщина-Росія	—80
Др. Осип Назарук. Слідами Українських Січових Стрільців. З малюнками. Брошур. 3'50, в оправі 4'50	
Prof. M. Hruschewskij. Geschichte der Ukraine. Teil I	6—
Prof. M. Hruschewskij. Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Укр. справа в історичнім розвитку)	—50
G. Cleinow. Das Problem der Ukraina, Українська проблема. (Про умови самостійної української держави)	—20
Dr. S. Rudnyckij. Ukraina. Land und Volk. Eine gemeinfaßliche Landeskunde. (Україна. Край і народ. Загально-доступна географія України), брошур. 10'—, в оправі 12'—	
Україна. Край і народ. 40 образків з вище наведеної книжки 2'—	
H. Boczkowski. Ukrajina a ukrajinská otázka. (Україна й українське питання) По чеськи. З картою України	1'—
V. Choma-Dovskij. Ukrajina i Ukrajinci (по хорватськи). 1'—	
Пам'яті Івана Франка (опис життя, діяльності й похорону). Зладив М. Возняк	1'—
Богдан Заклинський. Що треба знати кождому Українцеві? Третє виданне, з картою України	—30
Іп. Бочковський. Фінляндія та Фінляндське питання	1'20
Володимир Гнатюк. Національне відродженне австро-угорських Українців (1772—1880 р)	—80
Др. Евген Левицький. Листи з Німеччини.	—80

Інші видання:

Ростислав Заклинський. Світогляд І. Франка. Ціна 20 с.

Гроші просимо вислати одночасно переказом або чеком ч. 107.090.

Адміністрація.

Свій до свого!

Українська кравецька робітня.

Рік оснування 1904.

Теодор Савула, Wien, I., Riemergasse Nr. 2

Подає до ласкавої відомости п. т. земляків, що виконує всякого роду роботи кравецькі, як мужеські, так і жіночі з добірного матеріялу — солідно й по уміркованій ціні. Одяги мужеські, жіночі, священічі, військові та студентські. Добірний склад матерій на місці, від найдешевших до найвибагливіших.

Зміст: Комунікат президії Союзу визволення України в справі проклямування Польського Королівства. — Надзвичайне засіданне Загальної Української Ради. — Дві частини одної Польщі. — М. Богданович. Білоруське відродженне. III. — З українських часописей. — Н. В. Росія та Сербія. — З революційного руху в Росії. — В. Т. В Австрії й заграницею. — Теодор Бобків. Згадка. (Оповіданне укр. січ. стрільця з побуту в московській неволі). — Вісти: З Загальної Української Ради. За українську мову. Проклямація в справі утворення Польського Королівства. Відокремленне Галичини. Проф. Михайло Грушевський. Українська лірика. Погодоска чи факт? Хто приготував ся до війни. На сторінці історії У. С. Стр. Просьба полонених до громадян. Київ для Галичини й Буковини. Досліди природних багатств у зайнятих частинах Галичини й Буковини. — Бібліографія.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.

З друкарні Адольфа Гольцгавзена у Відні.